

TRÜ
NSVLüdu Ajaloo Kateeder

Õõlistatrite osa võitluses
progressiivse rahvusliku kultuuri
arendamise eest kodanlikus
Eestis 1925-1940

Diplomitöö

Kruuse, Lillian

TRÜ NSVLüdu
ajal. kat. n. 1321.

Martu 1957

Liseseisukatus

XX sajandi alguses, nagu töölisklasside arenguga, hakkasid Eestis tekkima ka tööliste integreeritud näiteringid. Tööliisklassi asatahtsus kasvab nii poliitilise kui ka kultuurilisel alal. 1902-1904. a. rajati esimesed töölinäiteringid Eestis, millest esimestel aastatel tekkisid ka teatri loomist. Need töölinäiteringid said hilisemate proletariaadi teatrite eelkäijateks, millest esimestest juba paralleelselt tekkisid ametlike teatritega.

1891. a. anti Tallinnas kantselile „Labaalus“, mille juurde loodi ka näitering. Sajandi vahetusel oli see näitering võtnud Tallinnas tähtsava rolli ja intelligenti demokraatlikuma osa prolektar. „Labaalus“ näitering lüües Tallinnas revolutsioonilise võit-

lusega. juhtivad näitlejad J. Nauakamar, P. Turp, M. Moid ja H. Saul olid ühtlasi tähtsaimad tegelased ja võtsid aktiivselt osa 1905.a. revolutsiooni ettevalmistamisest ja revolutsioonilistest sünnimustest. 1905.a. revolutsiooni algul asutasid P. Turp ja J. Nauakamar „Vabaduse“ näiteingi liikmeid nime teatrit, nimetusega „Rahvateater“. See oli kutselises mõttes ühise erimeeste teater, mille sünnitas revolutsiooniline liikumine ja mis liitus töötava rahva võitlusega. 1905. aastal järgnevat repressioonist tulenevalt sulleti „Rahvateater“, saaneti karskusele „Vabadus“, kuma juhtivad tegelased arreteeriti.“

Möödunud sajandi viimastel aastatel teanis Pärnus põlvkondaline marksistlik ring, mille liikmed võtsid aktiivselt osa 1890.a. asutatud karskusele „Valgus“ tööst. See ajavool mõjutas väga vilgastavalt ka „Valguse“ näiteingi etenduste ideelise osavõtu tärnile. Nii suudeti 1903.a. edukalt lavastada M. Gornin näidandit „Põhjas“. Pärnu töötava rahvas külastas edukalt „Valguse“ etendusi. 1906.a. organiseeris H. Melikov

1) Eesti Nõukogude Teater, almanahh II, ENSV Teatriühingu väljaanne, 1956, lk. 48.

"Valgus" seltsi juures näiteringi liikmetest teatri, nimetungas Tamm Eesti Teater. See oli esimene kitsaline teater Tamm, kuid ta ei saanud kuigi kava teha, sest rohe, kui pandi mässu sõjaväes, rüüti "Valgus" selts ja seega ka teater. Teatri aktiivsed tegelased Melikov, Liedlik, Niiter jt. põgenid välismaale, osa tegelastest arstite ja osa hoidis end võimude eest kõrvale. ¹⁾ Ka Tamm Eesti Teater oli ühes esimeses proletariaats teatri Eesti.

Narva karskusselts, "Võitleja", mis asutati 1890.a. oli ligi kolm aastakümme met Narva kultuurilise ühiku. Seltsi liikmetes olid enamikus Kreenholmi vabrikus töölised, sellega liitus liinuse töötajad intelligents, peamiselt vallakooliõpetajad. 1905.a. ühines "Võitleja" revolutsioonilise liikumisega. Meenias ja laulukoor esitand revolutsioonilisi laule ja näitlejad kandisid ette päevakohasid poliitilisi dubumatsioone. Sõjaväes ja selle järgneva aastasid haldasid "Võitleja" elu. Seltsi näitelava linu tegevus taibus pikemaajaks ja

¹⁾ Eesti Nõukogu Teater II, lk. 50.

Narvas koos töölislüheminie mee tõusega, muutudes eriti hoogsaks alates 1912. aastast, pärast seda, kui Narvas hakkas ilmunema ajaleht „Lii“. Sellest peale tõus „Nõulija“ näiteruutiline tegevus tõusnud, muutus tõsisemaks, sissevõetud ja ka laialdarumaks.”

I Maailmasõja ajal töölislüheminie tõusu perioodil tegutses Eestis üle poole kümnea töölisnäiteringi (Tallinnas, Tartus, Narvas, Pärnus, Viljandis). Eriti hoogsaks kujunes teatritegevus aga peale Suurt Sotsialistlikku Revolutsiooni. Tallinnas 1898. a. antud teatrite karskusselts „Nõulija“ näitelava sai proletaarne teatri kaimelavaks. Kui 1917. a. organiseeriti proletaarne „Töölise Teater“, mis moodustand „Nõulija“ näitlejad mee teatrilollentiiivi teemini. „Töölise Teatri“ antiustas antoja- teus olid Auvelt, Pöögelmann, Silien- buch jt. 7. septembril oli „Töölise Teatri“ nõukogu I koosolek, kus võeti vastu teatri põhikirj, milles deklaranti, et nõukogu „... organiseerib töölise teatri antu- tust, arendab töölise kemel are-“

1) Eesti Nõukogude Teater II, lk. 53.

saamist näitemuustist ja üldse tõsisest ole-
moraalilisest muutist, piinab näitemuus-
ti kaudu proletariaadi klassivõitluse tun-
net kätso ja karvataida: 1)

Lüid. Tallinna Tööliste Teatri
eksisteerimise aeg oli väga tihine - juba
1918.a. sassa okupatsiooniperioodil oli
teater sunnitud oma kareda olukorra

Samal ajal töölisnäite-
riid jätvaid töid ka järgist sunnuna
terrori tingimustes, sellist hoolimata,
et kaotati nii arstide, noort
väljasaatmiste kui ka füüsilise hävi-
tamise teel oma parimaid liikmeid
(Munbergid, Rossfeldt j.l.). Tallinnas
jätkas tegevust „Valvoja“ näiteing-
kuni 1934.a. fasislikele olukorrale
kohandamiseks. 1930.a. alustas hakkas
ka Tallinna Tööliste ja juuniorite
gütuna Tööliste Klubi, mis sei ex-
sistentsena ainult 2 aastat. Selle tööd
jätkas Tööliste Kultuurharidusliku
ühingu näiteing, mis saaniti sulati
paari aasta pärast (1934.a.)

Ehkki nõukauda terror muutis
küll pidevaks töölisnäiteingide

1) ajakiri „Töölisteater“, nr. 2, 1937, lk. 62.

kasum, kuid ta oli võimetu taastama nende kvalitatiivset ainet.

Lõunaliin Eestis peaaegu oli proletaarne teatrikuurum tähtsus. Nende teatrite raudne valmisolek ette võetud reserve sotsialistide teatrite jaoks. Proletaarne teatrid ja näiteringid tõstsid laastustes eesti esile klassivõitluse momente, näitasid sellega rahvas revolutsioonilist vaimustust ja kavatsedes muustilist näitret. Lõunaliin rahvas näitlus eesti rahvusliku teatrikultuuris on proletaarne näiteringid ja teatrid võsalt ja järglaslikult võideldud väitkusesti rahvalikuse ust.

Lõunaliinult ei seadnud meid näiteringid oma muustimeisterliikumist väistelda, riigi teatrid tegevate teatritega. Lõuna teatrite ja näiteringide tegevuskond koosnes ajaajamaastajatest - töelistest, mis ei saanud nad ka eritada muiri nõudmisi repertuaari valimise. Tolle rille oli nende tegevus tegevasti piiratud valitseva klassi muustimeisterliku muustipoliitina tõttu. Töölisnäiteringide tege-

uus väinuti muruus, nendest ei kirjutanud
 üksi kodulise ajaleht ja teatrikritika.
 Töölisnäiteringide ja teatrite ühistluse
 te majanduslike raskustega, sest nad pidid
 arvestama ainult oma vasa sisetuleku-
 tega, kuna muud igamugune toetus va-
 litsevatelt ringkondadelt.

Kõigi elnimetatud asjaolude
 tõttu ei muutunud töölisnäiteringid koon-
 duda üsna ümber laialdasi rahvahul-
 ki ja olid muudetud oma tegevust pide-
 valt katkestama. Kuid vaatamata oma
 ebajärjekindlale tegevusele ja piiratud
 väimahustele oli proletaaride teatrite ja
 näiteringide osa rahvahulnade kasvata-
 misel küllaltki suur.

1925.a. pandi alus Tallinnas
 Tööliseteatritele. See ei oleud eelnevatega
 sarnane proletaarne teater, vaid ritside
 poolt asutatud reformistliku suunaga
 teater. Kuid tõime oma valistlikule
 repertuaarile, mille valikul mängis tähtsat
 osa teatri peanäitejüht Piit Faldraas,
 ja näitlejate valistlikule mängule, mis
 Tallinnas Tööliseteater ühtasid juhtroona
 poolt talle esitatud nõudmised ja muu-
 tus töörahva hulgas suurt populaar-

sust omavars põhiliselt progressioosne rahva-
teatriks.

Tallinna Töölisteatri küsimustega
ei ole seni tegelnud üksi teatriajaloolane,
arvatavasti tema antud jäte reaktiivse
osa tõttu eesti ajaloos. Mõningaid vii-
jeid Tallinna Töölisteatri tegevuse võime
leida Priit Põldroosi artiklist „Omnobraz-
nyje razbunyje sovetskoro meampä“,
mis ilmus leksikaalses väljaandes
„Meampä sovetskoi Jemovuni“. Sama
küsimust on puudutanud ka Lariu
Lase artiklis „Määrused meie teatri au-
gustest kodaulikus Eestis“, mis ilmus
1956. a. 10. augusti „Siibis ja Lasaras“
nr. 32 (659). Mõlemate autorite juttus
on märgata teatud teiste kutsealaste teat-
rite alahindamise tendentsi ja Tallinna
Töölisteatri ülehindamist.

Proletaarite teatrite ja väi-
teringide küsimusi on uurinud A. Vaar-
mann, kes käesoleval keusel koos
J. Kauriga loolab väga anda vas-
tava sisulise kogumiku.

Tallinna Töölisteatri kü-
simus huvitab ajaloolasi kui ühe osa
rahvusliku kultuuri arengu küsi-

mustest. Käesolevas diplomitoos ei ole la-
ruteel teatrikuusti spetsifilistene küsimus-
tesse, ei püütud ka probleemid täielikult
arvestada. Peetählepanu on jäänud
aperthuudari valime küi teatrikuusti
sisulisele küsimusele.

Töö koostamises on kasutatud
peamiselt kodaulianu teatrialast aja-
rijaandest, nagu Tallinna Töölisteatri
ajarija „Töölisteater“, 10. aasta juu-
belius välja antud kogumikku „Töölis-
teatri kümme aastat“, samuti teatri-
alast ajarija „Teater“, kirjanduslikult
ajarija „Varasid“ ja „Leomung“ ning
noorseltside ajarija „Tüman“. Arus-
tused lavastuste kohta pärinevad
kodaulianu ajalehtedest „Kolme Tõna“,
„Pahvaleht“, „Püvaleht“, „Mees Eesti“,
„Mudiselt“, „Vaba Maa“ jt., kus teat-
rikriitikuks olid vastavalt Oskar Kur-
miste, Artur Adson, Valdeemar Mitter,
Leo Sooberg, Rasmus Kungro - Pool,
H. Viskapuu jt. Nii Oskar Kurmiste
oli Töölisteatri „palgaline“ arvestaja, kelle hü-
vanguid lavastustele sünil ka teatri
aperthuudari lihtsõid. Tema arvestused
on näin kiitvad, ülepäänuvad. Suh-

teliselt kõige objektiivsemaks kriitikuks tuleb
lugeda Artur Achonit, kuma V. Mittus
ja H. Nisunaru valdunud maha tegema
just parimaid Töölisteatri lavastusi.

I pt.

Tööliseatrite asutamine ja tegevus aastail 1925-1934

1923/1924. a. valitses Eestis krahv
majanduskriis. See tõi kaasa tööliskü-
nnuise tõusu, mille tulemusena teanis
Eestis revolutsiooniline situatsioon, mis
lõppes 1924. a. töörahva revolutsioonilise
tõunuga. Kuid kodanikul õnnestus töö-
rahva ülestõus surutada peere. Algas ko-
danulise terror, toimunud arreteeringid,
vangistamised, mahalaskumised.

1924. a. algates läks Lääne-Euroo-
pa ja ühtlasi ka Eesti kodanulend nõrka
ajutiselt niisugusel osaliselt oma majanduslik-
ke ja poliitilise positsiooni kindlustada.
Jaanuaril 1. detsembril revolutsioonilise ülestõusu
mohannumist moodustand kõik eesti
kodanulised ja väinukodanulised par-
teid ühise rahuvastase nende erotsas
koalitsioonivalitsungaga, kuhu kuulusid
ka sõjad.

12. veebruaril 1925. a. võttis riigi-
koogu vastu „riiginorra kaitseaduse“, mis
avalikult tihistas põhiseadusega lubatud
kodanikuõigused. Selle tagajärjel rüüstati
töörühva organisatsioon, aeti laiade töö-
rühva koosseisud, rüüsti demonstratsioonid
jne. Kodanuse terror andis rüüsti
hoobi tööliste liikumisele. Ametivõimude
rüüstamine tulemusena ajas liikumete
arv lauges ligi 10-kordselt.

Sel ajajärgul tugevus tundu-
valt sõdade mõju tööliste hulgas. Sõdade
mõju kannel oli oma majandusliku boas-
toimus järkjärgulise muutõõstuse laostu-
mine, töölistel sillest, vähenes arvu-
liselt, töötute arv suurenes.

Töölisklassi sillest, klas-
sitaadilise osa nõrgenemise tagajärjel
kasvas väinokodaniku ideoloogia mõju
töörühva hulgas. Kapitalismi ajutise
stabilisatsiooni puudul maareformi
elluviimise loodi materialismi baas
eramaajandusliku psühholoogia levimise
ja ka sõdade mõju kannel maatööra-
va hulgas. Kodanuse poolt toimus seni-
sest suuremal määral töölistel laste-
ni äraostmine. Töölisaristokraatia moos-

dustas potriidele potriidale baasi. Kodaulis valitrus lubas aju antada vaid potriidel, seega loias na aju liikumise valdavalt potride meelevalle alla, avades te nende moju varvuss organiseeritud too- lisulamis ildre. Potride itesaudens sai miid oma moju laieudamine tiolis- klassile na kultuurielu naude. Niimast taotlust taetas igati na kodaulise kul- tuuripoliitina. Potride naude loodeti ta- ristada revolutsiooniline liikumine au- gut taaraha hulgas.

Kodaulise perioodi algaas- toitel olid eesti teatrites hakanud loima ekspremionistlikud ja niukolistlikud voelud. Tee ekspremionismi levikule avas 1920. a. loodud Hõunukateer. Oma 4 aastase tegevuse kestel levasas tea- ter peamiselt sassa ekspremionistlikku draamariigandust.

Ekspremionistlikud naidelu- did ilmunud 20-aastotel na. Estonia lavale. Siin maugiti J. Kaineri draamat "Gaas", "Haseucliveri", "Pauga" ja "Falleri", "Marinapuumustajaid." Teinai vartuolu

1) "Трагические события в Эстонии", 1956, л. 48.

repertuaari ja näitlejate realistliku vängulaadi vahel. Kuid ekspansionism avaldas siiski mõju näitlejate vängumunemisele.

1925-26.a. „Estonias“ hakkas levima teatelia-formalistlik suund. Fahiase vängu, illusioni, see teistsuguste vormide kui igapäevanus. Tehtogu teatrit. ¹⁾ Kujutas „Estonia“ lavastuste kohta Richard Laht. Eriti illoomuliku „Estoniale“ kol perioodil oli Mettuse „Jõrgeni püha“ lavastamine.

Kuid ekspansionism ja teine formalistlikud väärtused, mis leidsid soodustamist teatri juhtkonna poolt, jäid „Estonia“ põhilisele kaadule vastuvõetavaks. „Estonia“ kunstimeisterlikum hase kodaulikul perioodil si hangeund.

Ka Tallima Draamateatri sulges teava võitlus realistliku ja dekadentliku teatrikultuuri vahel. Teatri repertuaari valikul ja lavastustes võis inna suamu märgata estetismi ja simbolismi viljelemist. Kodaulikul teatrikriitilised kirjutised Wilde'i „Salome“;

¹⁾ ajakiri „Teater“, nr. 6, 1936, lk. 179.

Kainu. Hõnniaust poolt õnni jt. näiden-
dite lavastamist kui nurgakivi
teatrielus." Kuid rahvas meeldis sel-
lisele lavastustele külmalt. Ekspres-
sionism, sümbolism jt. voolud olid laia-
delt rahvahulvadele arusaadamatud
ja mõttetu vastuvõtmata. Rahvas soo-
vis laval näha iseenast, oma muude
ja rõõmudega, ta soovis saada vastust
toda huvitavale küsimustele. Rahvas
soovis algupärasest, realistlikust repertuaa-
ri.

Ekspressiooniline - formalist-
line voolude levimine tõttu teatrielus
teatritööstajate arv üha väheneb. Jal-
liina Draamateater oli enimene, kes
alle tagajärgel sattus finsuutrilistene
raskusteni ja 1924.a. oli sunnitud oma
tegevuse peatama.¹⁾ Teina armule as-
tunud teatritööd õpilased, moodusta-
des Jälliina Draamateatrio.

Alates 1925. aastast hakkas
esiti kodaulus vähimollalt muudama
esiti teatrimuuduri. Kodaulus nõudis
teatritööl antiosemalt rahvaalismi

¹⁾ Театры сованской Демокрии, lk. 48.

²⁾ sama, lk. 49.

ja soovimisi propageerimist. Kodauluse
 reaktiivsele kunstipolüütika siidi ille
 seltside ja teatrite juhtkondade koostis,
 abivahude ja kultuurkapitali muumade
 jaotamine juu. tul, s.o. äraostmisega.
 Seda tehti na survevahenditega.¹⁾

1926.a. oli kodauluse Eesti teat-
 rikunstis kõige sügavam kriisiperiood, kus
 teatritegevus sattus täielikku summuusse.²⁾
 Teater ühiskondliku tegurina hakkas ka-
 lama oma suvist tähtsust. „Ei ei
 hoarandud septuuaari mitte talupöögade
 ja aguli uskumust, vaid suuskodauluse
 salongi, lassi ja miljööst...“³⁾ olid
 summitud tunnistama kodaulusel
 teatrikriititud.

Sellistes tingimustes kannis mõ-
 te vajadusest antuda uus teater - Tallinna
 Föölisteater. Tallinna Föölisteatri au-
 tiivsetas, antajatena olid Priit Põlbroos,
 Hilda Gleser, Hugo Reiman jt. Föölis-
 teater antati Tallinna Föölisteatri
 ühingu poolt, mille enimekas oli setride
 partei liige H. Reiman. Tallinna Föö-

¹⁾ „Pahva Häääl“, 14. 14 1957.
²⁾ „Мечты совенской демокрии“, lk. 52.
³⁾ „Ajakiri, Varamu“, nr. 3, 1939, lk. 269.

listiteatri antamisinga taktid võetud veelgi
muundada oma mõju tööliskonnale.
Tallinna Töölisteatri juhtkond ei saad-
nud oma eesmärgis töölise õhutamist
klassivõitlunde, vaid nende arvates pidi
teater kapitalistliku korra raamides, ... aita-
ma luua kultuurtahtelist tööliskonda.¹⁾
Töölisteatri tegevuse eesmärgis oli, ... va-
banemine kodulise ühiskonna mõjust,
nende kunstilistest väljendusvormidest.²⁾
Selles väljendub selgesti sõjale vaadete
ideoloogiline piiratus, mis algusest peale hakkas
mõju avaldama ka Tallinna Töölisteatri
tegevusele.

1925. a. ningil võeti vastu Tallin-
na Töölisteatri Ühingu põhikirj. Ühing
ise oli mõeldud teatri juriidilise üldpida-
jana. Oma tegevust alustas Tallinna Töö-
listeater kõrges tase esit üiritud Laasa
teatri ruumides. Näitlejateks olid ajavar-
mastajad, töölised, kes peale päevatööd vab-
risus, tehases või koutarilama taga, õhtu-
tes kogunenud Laasa teatri ruumidesse,
et jätkata töötamist lavateoste kallal.
Sellist kunstilist kollektiivide kompleks-

¹⁾ ajakiri „Linnuaa“, nr. 3, 1929, lk. 94.

²⁾ samas.

teerimist asjaarmastajatist pidas Priit Põld-
roos üheks vahendiks, kuidas teatrit lähenda-
da publikule. "Tegelik töö on nõudnud, et sel-
tel on võimalik pääseda kõige lähemale oma
publikule, et töölisteatrid saavad olema,
vähemalt esialgu, asjaarmastajate teatrid.
Meie vastased näevad selles meie kõige suu-
remat puudust, kuid mina nimetan seda
töölisteatrite suurimaks vooluraks, vool-
vaks jõuks." *) Kuid Töölisteatri esiläpi-
line tegevus näitas, et asjaarmastajate
kunstimeisterlikkus ei saanud kunagi
ollist kõrgust kui natsuniste näitlejate
oma ja 1929.a. Priit Põldroos loobub
oma senisest siin kohast.

Tallinna Töölisteatri tuleviku-
perspektiivid sõnustas Priit Põldroos järg-
miselt: "... meie võitleme paunna, õhurik-
kama, päisespaistelisema ja elurõõusa-
ma teatriga, mille ehitamine on meie ka-
se ja kuninga. Me võitleme päisperemees-
te, tõunalise ja kadavliku teatriga vastu,
kus kultuuritöökas suudab ainult hooli-
ga aidatud palangoniid. Meie oleme pi-
danud võitlema ka iseennaga, sest nii
mehitavad olid egiptuse lihapatid, aga

*) "Kõnne", nr. 3, 1929, lk. 85.

mie pidline leppima pisaraga ja maanvat pole muile kuwagi sadanud. "1)

Sellega püstitas Fiiit Földraas Föölisteatru eesmärgi - olla rahvalia ja jätkata eesti teatrikuusti realistlikke traditsioone, kuol Rupertuani valian juures püti selkõige silnas wõitlejaskonna ja lavastajate wäimeid, lavastuste wäimalusi.

18. webruari 1926. a. Tallinna Föölisteatru ühingu I maakoolel wõeti wasta ka, Tallinna Föölisteatru programmilised teinid". Su oli kokkuvõttes Tallinna Föölisteatru põhimõtetest, teatri eesmärgist, ülesannetest ja wäimalustest. Teinid kõlariid järgmiselt: "Fäinskian teatritaat-ri loob teoline ise siis, kui ta on jäänd-ud lina me ühiskoullian korra-sotsialismi. Kuni selle olukorani jäänd-miseni wõib kõnet olla teatriteatrist ainult teiginusi, kui elastmest, mille teosta-jans on teoliste klassiwõitluse ideaalide pooldejad." 2)

Sellega püündriol satriid kompleks-teinda teatri ümber laialdani töötajas-konna kihti.

1) kogumia "Föölisteatru kümme aastat 1926-1936", Tallinn 1936, lk. 109.

2) sama, lk. 38.

Lui esimese teoriga näidatakse, millistesse suhetesse astub Föölisteater vaatajasõnaga, siis teine teosis püstitatakse tema tegevuse eesmärgid:

„Elamineuudajõu Föölisteatri kunstilise tegevuse aluses peab olema põhimõte: vabameelne uudeulise ühiskonna ideoloogilistest ja psühholoogilistest mõjudest, nende kunstilistest väljendusvormidest. Föölisteater peab olema ainult ja vaimult kooskõlas tööliste klassivõitlese ideaalidega ja vormidega (klassiideoloogia ja -psühholoogia).“¹⁾

Luid klassivõitlese all ei mõistunud sõsist poliitilist võitlust ja seepärast jäi see tema igapäevaseks saaks baasiks. Tegelikult piiras tegevasti Föölisteatri tegevust just sõsiste reformistliku maailmavaade.

Tähtsamaks tuleb peelda teisi, kus äeldakse, et „Föölisteater peab oma kunstilise tegevuse eesmärgid pehni-
nismi, passiivust, anarhia, skeptitsismi, staatikat, müstikat ja individua-
lismi kui kapitalistliku kultuuri ja kunsti erijooni, vaid peab olema opti-

¹⁾ „Föölisteatri kümme aastat 1926-1936“, lk. 38.

misni, aktiivsus, revolutsioonine, organi-
satsioon, enesemaastapanemine, positivismi
ja kollektivismi rühastumus.¹⁾

Kuid ka alles teinud näeme sot-
side ideoloogilist pööret. Ka kodanlus
entus positivismi loomagi, mis tähen-
das tööle ja riisakrite probleemide
lahendamist kodanlikest vaatepunkt-
tist. Revolutsioonilised teinud aga
kardab üle kodanliku poolt püstitatud
eesmärkide. Kuid seda sotsid ise mõist-
sid väga pööretult, ainult lojalse
opositsiooni viinus kodanlusega.

Edasi on teinud arvelud, et
„kannatus sine Föölisteatrite puab aud-
ma usnätt tööklasi kannatuste, võit-
luste ja võidulootuste näitemustilise
rühastumise.

Uuehulid puab Föölisteatrite
toobema mustides süntetiliselt kätkest
kooskõbas ekspantilise tegevuse (töö) in-
loomu mõjul aruunud püühihaga.

Föölisteatrite kandepiirnaas
on tööklasi kui isitegev kollektio oma
ühiskondlikes väljenduris; vastavalt sel-

¹⁾ „Föölisteatrite kümme aastat 1926 - 1936“, lk. 38.

lile peab ka Töölisteater oma kunstilise tegevuse taotluma noostööd oma publikaaga manipnikhologia alusel.

Eeltoodud põhimõtete kohaselt väitleminel laugub paratamata näitlejaskonna vabale loominguvõimule, kusejuures oleval väideldudite viinens võib kahtuda, selle alguse ja ideid säilitamata."

Niinast Tunde väidet kannatanid peavad ära oma ideide levitamiseks teinud hulgast. Näiteks tehti seda Kitzbergi väideldud "Teatrite pööris" instseerimisega.

Tallinnas Töölisteater muutis võita laicade teinud hulgast poolhoiu ainult teinud oma väideldudite sotsiaalsete problemaatikaale ja näitlejate realistlikule mängule. Kuid teinud tegevus võib märgata ideelise piiratuse pitsit, mis teinud erile kind suurema, kind vähema selgusega.

Oma tegevuse algperioodil oli ka Tallinnas Töölisteateris märgata suspensivistlikku mängulaadi. See oli tingitud sellest, et Töölisteater,

1), Töölisteateri kümme aastat 1926-1936, lk. 38.

mitte areades oma mitlini laevajõude, loenas mid Draamastuudiolt. Su-
 tõtte sai Töölisteater end alguses maasma-
 panna aiult repertuaari volikuga, mitte
 aga märgulise erilaadi riigumõisega.
 Üldse peaarib enimel tegevusaastal pui-
 dundil algemad piirjooned Töölisteatrile ja
 Draamastuudio vahel.

30. jaanuaril 1926.a. alustas
 Tallinna Töölisteater oma enimel hoo-
 aega ameerika riigumõis H. Sinclair'i
 draamaga "Marius". Draama känd-
 lab kapitalistliku ühiskonna laostu-
 vat mõju inimel. See ega sa jäg-
 mine, nõukogude riigumõis A. Luu-
 sarski näidend, Leninga habemaja
 erilist mõju publiku hulgas ei saa-
 nutanud. Publik ei oleud veel konp-
 lendumel Töölisteatrile ümber. Tähe-
 pammäärivõus saavutus on võib lu-
 geda juba enimel hooajal nõuko-
 gude näidendi lavastamist. See oli loom
 alguses noole teatrile.

Ka 1926/27.a. hooaj algas kui-
 dogi passiivalt, publiku vilie osavõ-
 tuta. H. Martinet "Öö", A. Antsovi
 "Solgata" ja A. Faino "Opitaja Babus"

kodulinule korrale ja oli täiesti vastuvõetav
sotsiaalsele.

Tartu „Varemüine“ rühmas antud teat-
lavastamust, seda enam aga arutas näi-
dend herra Tallinna töörahva hulgas. Näi-
dendi lavastuse kohta kirjutas A. Aakson,
et näidend „... on ühes teatrite tugevaks
tuumalikuks rühmaks ning nime õigustu-
seks.“¹⁾

Metsamürga näidendiga lõppes Töö-
listeatri noortöö Draamastuudioga. Sellest pe-
rioodist alates algab Töölisteatri töö ainult
ajakamastajatega. Teatri juhtkondlasi
nägi, et, kaotledes loominguks noortööd
oma publikuga, töölisteatri näitleja peab
loobuma paratamatult praegu valitsevast
sihtprogrammist enne miselamuni enile täht-
sast puutuvast näitlemistehnikast. Mas-
siprikkoloogiiline noortöö saavutatakse
vaid levalise tegevuse, nendustatuse
eriletartmise ja haaravaks tegemisege...²⁾

Sellelga Töölisteater eitab eas-
puriõnismie, kuid kaldus ühtlasi ka
teise äärmuse, lavalistis efektide erile-
tõstmisele. Kuid see oli vaid üheks etä-

¹⁾ „Varemüine“, nr. 9, 1939, lk. 386.

²⁾ „Siinmaks“, nr. 3, 1929, lk. 82.

üks realistlikule metodile üleminekus.

Friit Põldsoos kannas viiud komplekssema teatri õppimise noortest huviorialistest ja asjaarmastajatest. Ainsa vilunud näitlejana tegutses teatris kolme perioodil Aleksander Rutoff (Raudois). Loodi ka oma laulukoos, simfoonia- ja puhkpilliarveste, mida juhatas N. Gabelschmidt.

Juba 1928. a. veebruaris esitas Töölisteater omaal jõul O. Mirbeau, "Striigi draama" (muusika A. Rutoff). Murratsemid olid väga head ja näidand näiti publiko poolt soojalt vastu.

Kuid vabamaine espressionistlikust mängulaadist ei olnud kerge. Samal hooajal lavastati nissi veel J. Kainri "Kõnnakijandus", mis praegu täielikult läbi kukkus. Töölisteatris oli alles kujunemas väga oma mänguline erilaad.

Suureks vajanduseks abies teatritele olid saatskavaga õhtud ja odavad hommikuaudendid. Hõmmikaudustele oli siinpeäs vabatahtliku manneest, kesjuures alamäär oli 10 senti. Publiku arv saatskavaga õhtutel ja hommikuaudenditel oli suur. Kuid

hiljem need kaasaiaid tegema lavatööd. Draama vastu astuvad välja konservatiivsemaid ja enamatöörajaste soovijaid, kes püüdnud Töölisteatri lavastada harjutustena ja endi tutvustamiseks publikule. Nad püüdnud lavastada operit, küsimata, kas selles üldse oli võimalusi. Kõikide õppimise G. Donizetti noomilist operit „Arminjoo“. Operisolistid olid osalt konservatiivsed „Estoniast“, osalt ameerika jõeäärde hulgast. Operit oli edu. Kuid järgmisi opereid juhtumisi lubamisel enam lavastada, kuna selles ei jätunud järele.

Näimedes 1926/27. a. hooajaga oli üürid Töölisteatri külastajate arv kasvunud 11.320 - e. inimesele (enne 5105) ¹⁾, kes juures hommikustundide ja õgakaevaga õhtute külastajate arv ulatus 6463 - e. Ka 1928/29. a. hooajal peareskus kaudus hommikustundidele kui majanduslikult kõige tulutoovamatele. Ainsas suuremas sotsiaalvõimekonnas (14 väikepäidevõime)

¹⁾ arvuand on tehtud repertuaarilehtede järgi.

oli E. Toller'i draama „Hõina, laenu!”

Draama ei võinud poolhoidu oma espremiatistliku rünnaku tõttu.

Sil hooajal sakasus säuaba-
vastuse külastajate arv 2224-le.

Tallinna Töölisteatri tegevus oli va-
ja teha tumberoovalelusi, kui ta tal-
tis nauda teatri nimetus. Ja 1929. a.
nõuget taimevõõri Tallinna Töölisteat-
ris uu. puhastus, mille tagajärjel tra-
ter muutus puhtsõuabavastelikuks.
1929/30. a. hooajast peale algas ka Töö-
listeatriis hooget kunstiline töös.

1929. a. puhkes kapitalistlikes
maades järgnevdus, mil eluolematult
sure, purustava järga majanduskriis.
Eritis saabus nile tagajärjel ka kodau-
line parlamentarismi kriis. Tööliste olu-
vord muutus iga päevaga halvemaks.
Pärast mõõna perioodi algas ka Töölis-
liikumise hooget töös. Kodaulise va-
litrus püüdis oluorras päända ava-
line terroristliku diktatuuri - fasismi abil.
Kurs fasisitlikele diktatuuridele oli ammu
kõrmas kodaulines ringkondades. Tõttu
tarvitusele järgest tõhusamad abinõud
võitlusus revolutsioonilise liikumise.

vastu. Töölisklassi vabaduse puüti igati
piirata.

1929.a. sügisel puüdis kodaulus
linviideviola na Tallinna Tööliteatrit
ja liita ta Draamastuudioga. „Hääled
töünd mõjuvõimsatel nohtudel ja na
ajaviijanduses, et uus teater on teudents-
lik, tub muusti abil poliitikat, külvab
vaemu mis kodaulu mõtlemissuini raku-
likumise umele. Et näs, kumb namid are-
mle, si lastle kodaulist demokraatiat.
Suuti mis peale mit ja nalt, et mis
rahvas si vajagi Tallinnas mitet teat-
rit, mis väivat võia rahuldust li-
da „Estoniast“, mis on häid näitlejaid
ja head lavastust. Kuust aluat
uus kõigile, muusti nautida, võivat ja
pidavat võima rõiu nõravitõttudes
ja ihelmuul,“ aiijutas sarnastiliseelt
P. Laugro-Pool valitvua kodauluse
teatri poliitika kolita.

Kuud et teatrit nättesaada-
vass teha na töölitele, oli vähe nllist,
kui auti mõni odava hinnaaluu töölis-
elendus väi neutrit, naga nola teigi
„Estonia“ vabivute ihiingu toetum.

1) „Tööliteatri kümme aastat 1926-1936“,
lk. 77.

Tööliteatri pooldajad ühjuvad, et töölitele
„tuleb panna ei mitte vana õilsu, ei
mitte härratsemise peenetrumini armu-
ümber - tuleb panna ühiskonna õiglus-
ilu, narmide jätk, indiviidi riolam-
tungi hulaade õiguse näitmine järele.“¹⁾

Ajaluhtides tänuks trav pole-
miana Tööliteatri lütmise küsimuse üm-
ber. Näitus ühjuvas „Naba Maa“:
„Berliinis peab uus õllefabrikanut oma
isäralikus lobuus ütal bohem-rom-
munistlik teatrit, kus iga väideud
oma retsepti järele ümber teudetri-
lause. Aga mis peab mil nia kulund
kandma sarnanus eitobuus, misla mu-
jal kannavad mitte täitsa riimiste
kruvidega õllefabrikanudid?“²⁾ Selles
väljendub selgelt kodanuse kartus
Tööliteatri mõju kasvoo kohta töolis-
hulkades.

Kuid tänu publiku suu-
poolehoivle ei muutud liivideleida
Tallinna Tööliteatrit ja ta jätkas
siinset edunamist esistumist.

1929. a. alates muutus Tööliteat-

¹⁾ Tööliteatri kümme aastat 1926-1936, lk. 76.
²⁾ „Naba Maa“, 1. XI 1929.

ei näitetepp kutseliseks ja palgaliseks. Enimene
enimene toimus 22. septembril 1929. a. Mä-
giti A. Kitzbergi draamat, Tuulte pööris, mil-
le P. Paldraas oli instrumendind vastavalt
kassaja nõuetle. Juude oli toodud kass-
stueni. Enimene stuen lõppes sellega, et su-
lased laulid „Internatsionaali“ ja perime-
hed „Boje, tsaja hroui...“ Teis stue-
nis tegutses kuigi sõsistest agitaatorina
marxistlikud hulgad. Selle nõuetle-
di finaals aga jättis järgivatele gene-
rativonidele ülesande — edasi arendada
võitlust, mis tol korral ebaõnnestus.

Ständendiga püüdnud sõsist
töölova rahva hulgas levitada omi
ideid. Kuid töölistikamunne tõene pe-
riodid oli „Tuulte pöörisest“ laostanud
ne hõnne vastunäe ametlikele katsetele
Töölisteatrit hulgesa.

Ajandijandures toimus äge
polemika ständendi leostuse tumber.
Euti tige toon oli „Vabal maal“, kus
sijutati, et „Lõpplõmusea nägi jubbis
Töölisteatris A. Kitzbergi draama arendat sots-
sialistlikku farssi, nii et isegi ständenditili-
smatid kohtusel ei suudetud naeru hoida...
Paruaxle etendusele, nagu seda nägime

pühapäeval Töölisteatriis, on üldse kriitiliselt raske suhtuda; ajaajamastajatele võib mõeldagi andras anda, kuid mitte teatrile, mis elatab end riiklikest toetustest ning püüdnud on mitmel teatri eluõiguse peal, eeldab aga oma ülesanded nii kergesti teha." ¹⁾

Nastupidilisel minikohal oli aga rohkem häälkandjaid "Rahva Sõna": "Lavastaja julge teinud oli muutnud draama palju teatralisemaks ja selle tõttu vastuvõetavamaks olevate vaatlejale. See seegi ainus teie klannite elustamine, mis ei soovi, et needel etendustel tolu laenu tõunas ja publiku teatrist eemalolaks." ²⁾

Kindlasti ei tule lugeda hinnatavaks klassika moderniseerimist, mis võrreldes antud lavastust mõni seegi hiljem Tõuopa poolt "Estonia" lavastatud "Tuulte pöörisega", mis see oli täiesti vastandel ulmises. Seal Jõuuis oli teatril tavaliine nättemaaja, mille lõpuks oli palju vapstliku valdumisi." ³⁾

J. Tõuopa salgas täielikult maha näidendi rohkemal motiveeringu. See unidugi

¹⁾ "Rahva Sõna", 23. IX 1929.
²⁾ "Rahva Sõna", 24. IX 1929.
³⁾ "Estonia" lavastati "Tuulte pöörises" 1937. a.

vastas uudeks uueks näidetele.

1929/30. a. hooajal lavastas Tallinna Töölisteater 7 näidendit, millest kunstiliselt õnnestumum oli A. Myiti draama „1905“. Selle näidendi lavastamine pärast „visati“ Töölisteateri Sarsa teatri muundest välja just eksitusele el-päeval. See antus Töölisteatri näitajaite hulgas välja tugeva pahameelitaru ja oli ühtlasi ka heaks reklaamiks näidetele. Töölisteater leidis draama lavastamises need muund ja see võeti publiku poolt väga soojalt vastu.

A. Myiti draama näitleb karis-tunolade tegutsemist Läti külas peale 1905. a. revolutsiooni lüüasaamist.

Näidendi lavastamine teatas muut elust ja ajaviimise, kuna see oli otsene vastandlavaldus 1905. a. revolutsioonäädlele. Ajaviimise jagunes kaheks - ühed tegid näidendi maatare, teised nägid selles suure meisterhinnaga edasi autud töeliste seusemiste võime. Noorsõide ajaviimise „Künnar“ kirjutati lavastuse puhul : „1905. a. revolutsioonäädid pühivad silmi, nähes otse oma kaastari viidavat karistunolade ette, ja plakatuvad

vaimustatult, kui liigiu sävab papile sa-
 piseid sõnu, ix muma eetil; kui töidlematoo
 konitri esimel Gailen jääb ustavaas seltsi-
 mustele muma ja kui Mat Lobisuien
 lant naha sadistliku noorpanui. Mlie,
 nooromad, us oleme kasvunud pävast
 seda revolutsiooni, saame näidendit ela-
 vat revolutsioonilist naugdashikant." 1)

Npiti draama eütamine oli
 näige tähtsaimväärsenaid saevutusi
 Töölisteatris suises tigeuus. Sellest perioo-
 dilt alates xis Töölisteater kindlalt va-
 lisui partisaonidel.

Samal hooajal lavastas Töö-
 listeater veel nännogude kirjandian V.
 Kotajovi, Ringi noorvatur: Su on tige-
 linnelt vodevill kommunistlike noorte
 elust. Selles pagastatare väärnähteid
 ja liialdusi noorte igapäevases elus.
 Näidendi lavastamine ei olund Töö-
 listeatrite eilises võiduas, muma eesti
 publiku ette keris kommunistlike
 nooru moomitatus kirj.

Samal hooajal lavastati
 veel Sinclair - Glogolini, "Mob", "Haseu-
 dneri", "Gobseck", "Nilde", "Pisuhänd" ja

1) "Rüman, nr. 2, 1930, lk. 42.

g. Kuoblauch'i "Famii" võrreldes edumeeste
hooajadega oli Töölisteatri loovastuute
ja repertuaari kvaliteet kõrgem. Famii
oli kasvanud näitajaõtte arv, mis ulat-
tus juba 10.218-le (ainult sõjaväes-
tundel). Töölisteatrit oli täiendatud na-
salliste hädajõududega, nagu K. Kauru,
J. Tõru, A. Tammi, L. Rõõmer, H. Tammi,
A. Saue, L. Reiel jt.

Selle hooajaga võitis Töölisteatrit
võitluse positsiooni teiste teatrite hulgas.
Osa Töölisteatrit repertuaarist oli selline,
mis nudis inimesi kranvalt vaatama
sotsiaalselt vaheldi. Töölisteatrit tege-
vus selles tihedas koostöös Töölisnõu-
organisatsioonidega. Näitus meenut-
ametiühinguil korraldas oma pool Töö-
listeatrit meenude, kandus etteannetes
Töölisteatrit näitlejaskonda juu. Töölisteatrit
repertuaari valia andis esimesi ka pro-
vintsi teatritele. Töölisteatrit olid ka
sobalised mehed Lati, Saue ja
Loozi Töölisteatritega.

Kuna samal ajal esiti no-
bavulus tege ka ettevalmistusi sõjako-
gude vastavus sõjaks (näitus 1929.a.
oli organiseerimisel Põhjarannade bloka,

Narva ümbuss tehti sõjalisi müdlestusteid, ehitati sõjaväelagereid jne.), mis tõi Tallinna Töölisteatri lavale J. Haiseni näidendi „Sahva sõdur Tvejk“. See näidend naeruväärastab Austria militaristliku lootuse, naeruväärastades selga militarismi üldse. Näidendi lavastamine 1930/31.a. hooajal oli autvaaluse ja uudis-kuuistuse Töölisteatri sümboolselt autud küsimuses.

Esimeses rätinas muusikalise komöödia alal oli näunozuele üijamisse N. Sävarini „Petis“, milles muusikalisea erines operetisolist A. Tallia. Komöödia väeti publiku poolt saajalt vastu.

Samal hooajal lavastati veel H. J. Kehliseh'i komöödia „Tšickel ja 36 õiglast“, mis naeruväärastab vagatseljõud - siluakijatevareid, ja Tõltsaie'i „Metsmes“, L. Franca'i „Sõda, ualg ja naind“, K. Kumari „Palge naine“, Fr. Louzeri „Kraanel kotub läbi näelaniluse“ ning H. Ungari „Mäng lütlas“. Viimane oli tühine ja labane näidend. See näitas, et Töölisteatri tegemises ei ilmunud juba kuuupõlve, vaid sõtrinaalsel problemaatilisel teeli

mõnikord kaanduda nege ja tühise repertuaari us.

1934/32.a. hooajal Töölisteatri näitletrupp suurenes mitu jõudluga: P. Baumann, S. Alamaa, K. Väbbe, O. Põlka, A. Lepp, A. Kerp jt. aruvid töötama Töölisteatri juures. Sel perioodil teatri tegevus vähenes ja vähenes. "Tallinna Töölisteatri tungib hukkadene" ¹⁾ kirjutati ajakirjanduses.

Hooaja kõige meemamaas lavastusena sai A. Kitzbergi "Kõjastit". Ajakirjandus kritiseeris lavastuse väsimuselt heast, sest näidandil puudus idee, puudusid sotsiaalsed probleemid. Ingi "Naba Maa" väis kriitvalt märkida, et "mäng domineeris, mäng tõis rikkaliku rütmi, mees teaterlikkuses, säilitades sejuures mitlapärasuse... Palju liidlikkust, palju hooget ja tihedat - lõbusat manifestseemides... Stiilitaotluse eesami soovitas teater täielikult" ²⁾

Hooaja soojemalt võeti töölistepubliku poolt vastu nõukogude kirjanduse D. Šteglõvi "Võitlus lumes", V. Katajevi "Miljon piina", M. Gorni "Põljas ja H. Lejvini "Kaitis". Viimane käsitleb juudi käntöalist igapäevast elu, mistõttu seda jälgiti suure huviga. Suursünd-

1) "Rünnak", nr. 4, 1933, lk. 14.

2) "Naba Maa", 12. XII 1932.

museks oli... tõelise marinaati ja nende mü-
sina toonime lavale. Polnud enam
lava ega saali, näitlejaid ega publikut,
vaid üks naine näitis." 1)

Selliste näidendite lavaletuoni-
ne oli Töölisteatri museas muustilins ja
ideelins näidles. Töölispubli uueuue
üha enam Töölisteatri tumber. Töölisteatri
näidendite arv oli sel hooajal karmuud
23. 1936 - l. Sugi "Päevaleht" oli sunni-
tud tunnistama, et "Töölisteatri väine,
valitud näitlejaskond, kelle tublit tööd pub-
likul hooaja kestes üllalt on võimalusi
olnud hinnata, on võitnud paljude ri-
dameid oma värskeusega, mille ta toonud
pehastama loonud teatriellu." 2)

Kõrvuti made näidenditega la-
vastas Töölisteater samal hooajal ka uor-
ku, ideetuid asjakeri, nagu H. Essig'i "En-
nelehti", H. Kleisti "Lõhutud kruus j".

Kõrgeks naotuks Töölisteat-
rile oli ühe andekama lavastaja H. Gleseri
muse. Kuid samas käies näitlejaskond
suurepärase koonime ja sama suurepä-
rase karakterinäitleja Aleksander Tutsovi võra.

1) "Püunan", nr 9/10, 1931, lk. 147.

2) "Päevaleht", 3. v 1931.

Suurim mees, mida ma draama
oli saavutanud Eesti teatri ajaloos, kuulus
A. Mõlgu näidendile „Vaese mehe ettevald”.
Selle näidendiga avas Föölisteatr oma rea-
listliku komöödiate ajajärku, oma mitareaa-
listliku stiili. Illetamatused olid selles näi-
dendis R. Bauman ja A. Sutsov. Näiden-
dit mängiti hooaja jooksul 53 korda
13.218-le inimesele, samal ajal kui H.
Visuapuu „Mees naha põrsid” mängiti
12 korda 2324-le inimesele.

Näidend ise iseloomult ei ole
tugev, ka ratsionaalsed momentid ei ole
nõrgelt ette toodud, kuid oma rahvaliku
huumori ja hea stiliga võitis ta pub-
liku poolehoidu.

Publiku poolt võeti roojalt
vastu ka V. Savarini „Kahjuliku element”,
M. Pagnoli „Kulmunga rambitsejad”,
J. Mihäli „Olen 26-aastane” ja S. Fredja-
kovi „Mõirga, Hiiina!” Viimase lavale-
toomine oli nurjunudmureks ja sur-
maks kunstilinas väikeses Föölisteatris. A.
Savvi lavastusel saavutas „Mõirga, Hiiina!”
kohutu mõju publiku hulgas.

Näidendit näeme, kuidas
võitleb mass: klassid ja rahvas rahva

rahva vastu. Võitlus toimub ühiskondli-
 kust paratamatusest. Piirad hiinlased
 püüavad leida ühist rüüt valgetega, inglas-
 tega, et leplikult jaotada kaudsenaose ühi-
 seis tööliste murumiseks. Näidendiis on
 tunda muut soojast lihtsimeest vastu,
 näeme, kuidas kuliski elab inimene, ehkki
 valgete silmis ta neda ei ole. Tundumund
 näidendiis on esile toodud muu vär-
 viüllusega.

1932/33.a. hooaeg oli Töölisteatrile
 majanduslikult eriti õnnetuud, ehkki
 riigis valitses majanduskriis. Töölisteat-
 ri külastajate arv oli tõusnud juba
 39.900-le. Kahe viimase hooaja jook-
 sul Töölisteater lavastas 6 nõukoguile
 näidendit ja tema lavale ilmus ühea-
 kuulsauid nimed (Gorn, Pagnol jt.)
 Töölisteater saunus tõunatud, tema
 realistlik mängulaad nimees, publika
 poolhoid kasvab. Töölisteater oma se-
 uises tegevuses saadis kord tähema,
 kord suurema selgusega vaataja ette
 ühiskondlikke probleeme, võitlusi neu-
 de lahendamise pärast, pannaes sellega
 vaatajale uut elujõudu, valmistades
 ette töörahva jõulude kogumist.

1933/34.a. hooajal heas osavõ-
tusena võib pidada Mitsumerga „Lumb-
rohu juured“. Näidend käitleb uu. va-
badunõbe klassisõjana ja temas on vas-
tastavini sated 2 maailmavaadet - ka-
pitälism ja kommunism. Autori seis-
paatia kaldub viimase poole. Kuid Mit-
samura eitab poliitilise võitluse tähtsust.

Nimetatud näidendi lavas-
tamine sai rääkide etteheidete osaliseks
kodulise teatrikritikute poolt. Lausa-
tuste puhul viijutas „Mudislaht“, nagu
näha, ... kavatsesvat mõned siialinult mõt-
lejad teatrisõbrad haavata tegema rihku-
tustööel alles, et see puuasõbralik türa
publiku poolt pandaks koinati alla. Ei
võivat lubada suure vaeruvääristamist
ja kommunismii ülistamist.“¹⁾

Näidend oli vastulöögisus ko-
dulise laimule kommunistide kohta.

Hooaja meenutavaks ja hu-
vipakkuvamaks sai F. Pannala „Parupoi-
sid“ oma uljus, elurõõmu ja rahvaliku
hummoriga.

Heisti õnnestumias tuleb lu-

¹⁾ „Mudislaht“, 22. XII 1933.

geda ka Gorai "Tõnni el", "Surjini, Kuu vaheseinad lauguvad", V. Švaraini, "Võõras laps", Lope de Vega "Naiste maa" lavastusi. Viimane näitleb tavoliste inimeste igapäevast vajatust võitlust oma inimväärtuse eest, oma õiguse eest õnnel.

Tallinna Töölisteatri esmujul ja ainelisel toetusel loodi samalalad-
sised töölisteatriid ka Pärnus, Tartus ja Narvas.

Pärnu Töölisteatri motte eel-
gatajad ja elustajad olid M. Mut ja Ed. Kiur. Pärnu Töölisteatri ühingu poli-
tisi registreeriti 1926.a. oktoobris. Nõoemb-
ris avati hooaeg P. Laugmaani draama-
ga "Bartel Furaser".

Alguses tegutsenud Pärnu
Töölisteatri näitejuhtideks Kristjan Hau-
sen ja Richard Liig. N. Goldschmidt (hil-
jem Tallinna Töölisteatri) organiseeris
teatriks ka 35-liikmelise puhapilliorkestri.

Nagu Tallinna Töölisteatri-
ni ka Pärnu oma kaalus algperioo-
dil ekspresionistlikku mänguvalendi.
1928.a. kevadel lavastati näiteks O. Wil-
de'i ekspresionistlik näidendi "Salome".
Kuid samal ajal lavastati ka häid,

realistlikum näidendeid, nagu A. Kivi, "Nõu-
meeringsepad", H. Randmaa, "Siinse lü-
histel", L. Andrejevi, "Kuningas Nalg";
Lope de Vega, "Näiste mäs" j. Neude
lavastustega näitiski Pärnu Töölistea-
teri publiku poolehoidu. Samal ajal kui
Pärnu "Endla" oli sunnitud oma eteu-
dud ära jätma, sest oli arutatud vaid
2-3 piletit, oli Töölisteatri etevõrkest
osavõtjate maksimum 688 inimest ühel
etendusel ja miinimum 394.¹⁾

Subastajate arvu poolest ühtas
Pärnu Töölisteater isegi Tallinna oma.
Tallinna "Rahva Sõna" tunnistab, et
"Endla" teater ei muda suurt võitu, ei
loiemat sihti ega kunstiharrastajaid.
Nagu mingisuguselt värsneelavaks ja
imitegevaks soojendavaks lõunamere tuu-
lus on saanud Töölisteatri tegevus...²⁾

Pärnu "Endla" kaotas pub-
liku poolehoidu tõrse, realistlikum reper-
tuari puudumise tõttu ja lääneline
operettide lavastamisega.

Pärnu Töölisteatriil olid kasu-
tada väga viltsad nummid. Eriti vald

1) "Rünnak", nr. 3, 1929, lk. 92.

2) "Rahva Sõna", 12. vIII 1928.

Tallinna Töölisteatriist puudus Pärnu Töölisteatriil igapäevane loetus valitsus- ja ringkondadelt. Kuid 1928/29. a. hooajal Pärnu Töölisteater A. Searvi juhtimisel ühtas sotsiaalavastuste osas isegi Tallinna Töölisteatri. Hooaja jooksul külastas Pärnu Töölisteatriit ligi 26.000 inimest (Tallinna Töölisteatriit 21.736), ehkki elamine arv linnades oli väga erinev.

Iga nädala tagant andis Pärnu Töölisteater odavapeetäsmelise hõimukontserni, kus esines teatri 24-liikmeline simfooniaorkester, sgarsoor ja solistid.

Pärnu Töölisteatri populaarsuse kasvust andis tunnistust kasvõi asjaolu, et 1929. a. Pärnumaa E. Louhepo vabatahtlike ühenduse korraldamine usaldati Töölisteatriile. Lavastati muud 250 tegelasega O. Wilde'i „Salome“ katalistena esimesel lavastustel Riina Reiman, „Võnnuuisest“, Rita Deimhardt, „Rändteatriist“, Lilli Feldmann, „Ugalast“, Priit Põlbroos ja Aleksander Rütöff Tallinna Töölisteatriist. Vabatahtlike ühenduse muudatus murepäranult just

manistreenide tugevuse tõttu.

Pärnu Töölisteater külastas ka Türi 5 muusikapäeva R. Tagore näidendiga „Ohoer“. India muusika rühmituse kross lavastamine andis tuntuist

Pärnu Töölisteletri julgetest sammudest.

1929/30. a. hooajal mängiti Pärnu Töölisteatris nida näid, realistlikke näidendeid.

Suu sellega lavestati N. S. „Pisuhänd“, Raudkpa, Miu-märdi“ ja „Kineopilli linnapead“, A. Jauhran - Säevi „Kaste patuste alu“, V. Katjevi. „Neliuure sööris“ jt. Oma reputeerimise sotsiaalse probleematare poolt ülitas Pärnu Töölisteatris Tallinna Töölisteletri aua seural hooajal.

1930. a. jaanuaris soõitas Pärnu Töölisteatris külastajiga Tallinna ja andis külastajatele Tallinna Töölisteletris A. Raudkpa, Miu-märdi: näidend väeti publiku poolt väga soõjal vastu.

Külaskajad oli ühel etendusel 632, mis näitab, et Pärnu Töölisteletri tegevus oli kuulus ka väljapool provintsi piiri. Tallinna „Päevaleht“ tunnistas, et „Pärnu Töölisteletri aja-

armastajatest koosneva truppi on sellisel ta-
sapinnal, et võib teha oma publikule
üsnä karmiliku haridustööd." 1)

Pärnu Töölisteatri edu oli
osaliselt seotud ka andeka lavastaja A.
Särevi nimelga. Kui A. Särev 1930.a. lah-
kus Pärnu Töölisteatrist ja siirdus Tal-
linna Töölisteatrisse, siis 1930/31.a. hoo-
ajal Pärnu Töölisteatri külastajate aru ka-
hanes 5450-le, ehkki lavastati väga an-
tuatsiidid ja häid näidendeid, nagu J.
Häseli: "Kahva sõder Tõrk", F. Pannaala
"Parvepõised", A. Kitzbergi: "Muutepöö-
rised" jt.

1931/32.a. hooajal lavastati
Pärnu Töölisteatris F. Wolff'i: "Püha-
kaali", "Metsemungu", "Agulirahvas läheb
ajalukau", V. Kerejev'i: "Migõw piina",
L. Fraueri: "Tõda, nälg ja naised" jt. Üldko-
anti al hooajal 32 etendust, misla-
külastas 5.765 inimest.

Pärnu Töölisteater sattus
majanduslikesse raskustesse, sest tal
tuli arvestada ainult oma kasasir-
utuluutega. Pärnu Töölisteater püü-
dis saada peasta abipärase upe-

1) "Päevaleht", 27. I 1930.

tuaari lavastamisega. Nii lavastati
 1932/33. a. hea eduks Nõlele. Makkra sõ-
 da (dramatiseris K. Ird), H. Raud-
 sepa „Nõelvorst“; A. Mälgu „Läer nu-
 he ututall“ ja Kõvaraini „Põis“. Kõ-
 lastajate arv tõusis sel hooajal ju-
 ba 7.040 inimeseni, kuid Põlva Töö-
 listeater ei suutnud niiski väge rabe-
 luda piatõsilistest raskustest ja ta
 oli sunnitud oma uue selgema
 1933. a., male lühiajalist, kuid väga
 edukat tegevust.

Põlva Töölisteater võitis oma
 suure loimeid rahvapäriks Põlva oma rea-
 listlikule reputatsioonile, satiriseeris vastu-
 olusid näitlevate teoste oluimeerimisele,
 heade massistseenide esiletõstmisele.

1927. a. asutati ka Põlva
 Töölisteater.

Teatri „Vanemuine“ direktor
 ja muusikjuht Nõlemaa Mõttus oli rea-
 listliku lavastuste ajeloo vartanus.
 „Sine avantüristlik, võim-filmiilik, la-
 vastus-muhkavistlik, replaan-ameri-
 kalia“¹⁾ allirelt iseloomustas äigesti. Va-
 nemuine talluagruisid lavastusi R. Reht.

¹⁾ „Teater“, nr. 6, 1936, lk. 179.

Sellistes tingimustes oli Tartu Töö-
listeater noovatorius realistliku loovusesti-
junnutamine Tartu teatrielus.

Enimend hooajal lavastati Tar-
tu Töölisteatri Metsamüra, Kiidrali paig
, "Naremmis" jändudega, kuna oma näi-
tegruppi si jäetud veel komplekteerida.
Ka järgmine, A. Faino, Opetaja Püües,
lavastati võraste, Inimastundeis jän-
dudega. Suul 1927. a. lõpuks loodi juba
oma kindel näitegrupp.

1928/29. a. hooajal antati ma-
roha hommiaetudustele uis majandus-
liakult näige tulitööaamatel. Niiel uor-
saldati iga 2 nädala järgi, kus esinesid
uoor, orkester ja solistid. 1929. a. 15. juu-
nist kuni 6. septembrini korraldas Tartu
Töölisteater suvisiid aiaaoutserte 5 nodel
nädalas, kokku 53 kontserti. 1) Kont-
sertide pääsmed olid odavaad, kättesaa-
davaad lihtsahvade. Inoaoutsertidel
erius 25-liikmeline sümfooniaorke-
ster, mille juhatajaks oli P. Ritsing.

1929/30. a. hooaja parimaies
lavasturias Tartu Töölisteatri olid

1) "Rüüma", nr. 3, 1930, lk. 6.

Nilde „Pisuhänd“, M. Kolbe, Noorus, Nivõis - Količnikovi, Kuldane müüjad“, H. Raudkpa „Miaomädi“. Nümaril lavastus 5 etendust külas-
 tas ligi 3000 inimest. 1)

Kalitseva koolkooluse muru ja majanduslike raskuste tõttu oli ka Tartu Töölisteater sunnitud oma un-
 sed sulgema.

Töölisteater anti ka Nar-
 vas 1927.a. Kuid Narva Töölisteatri
 tegevuse kohta materjali puudusel
 selget pilti ei ole. 1928.a., Ruumak
 nimel mainitakse siin, et 1927/28.a.
 hooajal on Narva Töölisteater and-
 nud 10 etendust. Teatritundus-
 test mainitakse kahte, luuatsens-
 sis „Võime hullustus“ ja Nivõis - Ko-
 ličnikovi, Kuldane müüjad? 2)

Sellist võime jäuldata, et Narva
 Töölisteatri repertuaar oli umbes
 sama, mis teistelki töölisteatritel.

Tallinnas, Pärnus, Tartus ja
 Narvas Töölisteatri antamine ko-
 doulikus Ertis 20. aastate teisel poolel

1) „Ruumak“, nr. 3, 1930, lk. 120.

2) „Ruumak“, nr. 6, 1928, lk. 189.

oli progressiivseas nähtunas arsti kultuuris. Nende arstidega või nooraga meel, neil oli tugeva voolu demokraatliku teatrimuusti suundem.

Kuna töölisteatrite põhiliselt orientatsioonid töölisklassile, siis piolida neile reputeerida olu realistlik. Töolisteatrite tegevuse algusest peale toimubki võitlus realistliku reputeerida domineerimise vastu. Et teatriteerida olu teha rätsevadavaas loomadele tööajamanna sihtidele, tuli alandada teatripiletite hindu. Töolisteatrite piletite hindu olid madalamad kui üheski teatris. Realistliku reputeerida domineerimise ja teatripiletite odavuse tõttu kasvab töolisteatrite populaarsus iga päevaga. Töolisteatrite nühastand vii töölised kui ka jära-järgult demokraatlikud kihid.

Su asjaolu, et töolisteatrite arstajateks olid arstid, antas algusest peale teatrid püüdnud püüdnud realistlikule demokraatlikule reputeerida. Sellele lisandunud finantseeritud kasvumise,

kaadri mitteüldhaldame ittevaluustes ja
algus nile pundeumise, saameti rasku-
sed publika komplekteerimise osas juu.

Lotriole ideliale pünetuule lisauelus veel
amutliku noolauliku ideoloogia nurve,
mille tagajärjel töölistatrite olid suu-
nituel uputuaari valikul arvestama ka
noolauliku ideoloogiaga.

Eluimutatud tequitist räl-
tusni töölistatrite tegevuse iseloomu,
uude ideoloogiline suund.

Töölistatrite tegevuse algus-
perioodi uputuaari iseloomustavad
üldeltai tegevad espressionistlikud
mõjutused, ka arge ajaviite uputuaari
üma nurv osatahtus. Nüid algusest
male au tõhulepanuväärseval nohal
niski sõtriaalve tomatira, mille silma-
päistvamad teosed olid „1905“, „Tul-
te pööris“, „Kiudrali poeg“, „Pisuhänd“,
„Põhjas“, „Tõnukaali“ jt.

Sel perioodil kujuneb Fab-
liina Töölistatrite väljja kõrgem valitudo-
line, nalistliku mänguvasliga näit-
lejusnood.

II pt.

Tallinna Töölisteatri tegevuse
fasistliku diktatuuri perioodil
aastail 1934-1940

1934.a. alguses kehtestati Eestis
nuraolauluse avalik terroristlik dikta-
tuur, mis järja-järgult hävitas demokra-
aatia viimaneid jäämusi. Isangumee
tegevus, mis ei olnud fasistliku dikta-
tuuri huvides, oli keelatud ja karis-
tataw. Kodanluses püüdis uusim muuta
teaduse, kunstide ja kirjanduse fasistlikku
diktatuuri õigustamise täiustamist. Täi-
tus seda tellimust näitades repressio-
niline kodanlikud ajalooaegelland
nime sügavaid klannivalmeid ja klanni-
võitlust Eestis, juttustand, rahvauster-
vialust, malkuridandlust ja fasismi,
võltsitud ajalugu. Repressioonilised
kirjandusteadlased ja kirjanikud ala-
võimustandid Eesti rahva mineviku prog-
nivist kirjandust ja rahva loomingu

ning autorid üles eeskirja otinua Lääne-
 Euroopa naatsiaosuilist kodaulikust
 rüjandusest. Reaatsiaosuilind kodau-
 liand muutnind eitand selwa pet-
 mihak muutit ühiskondlikkuse ning
 korvatuslikku tähtsust ja nehtund
 vaimulikult valimise.

Siid nõvuti kodauliku naat-
 siaosuilis kultuuriga jätkas eristeni-
 mist demokraattia ja proletarise kul-
 tuur ning võitlus selle ja valitseva
 naatsiaosuilis kultuuri vahel, teinades
 vaadeldaval peisoolil.

Tävalwa pöörandalausse rom-
 muunistlik ajarijandus paljastas fašist-
 liku olitõeturi ja teda tunendava
 naatsiaosuilis kodauliku kultuuri
 loelisi element, loidas laiaades rahva-
 hulades marxismi- leninismi ideid,
 kōde sotsialistlikku ühiskondlikku eku-
 samundest nõu roquade vabariikides,
 korvatas kōrsalvast proletarise inter-
 natsionalismi ja rahvaste sõprus vaimus.
 Siid proletarise kultuuri armus oli
 valitseva terraiingõimui kōtta viidud
 praageu nullini. Sõtõttu kultuuriõeld-
 kamaas peamise fašidismi vastan võit-

lunaldge auelis demokraattia kultuur,
 kuigi selles ei puudunud ebaajärjekindlus
 ja vastuolud. Demokraattia kultuur
 elendas suurt osa rahva kannatajatest
 antifasisistlikus vaimus.

Sama ülesannet täitis ka no-
 daania Eeri demokraattia teatriühendus.
 Kultuuri allutamine partei fasisistlikule
 propogandale teinistuse astunud võtja
 este progressiivsed teatriühendused.
 Ka Tallinna Tüülistratri näitlejaskond
 ja lavastajad püüdnud väidelda fa-
 sistsidne mõjude vastu teatriks. See
 ülesanne ei olnud kerge. Väikeses teat-
 ris raskesti nõuotsuse saamine näi-
 slundide lavastamisega. Peale 1939.a.
 ii saanud teater nõusolekut lav-
 astajate "Murrangu", "Afinogensoi",
 "Hirmu" ja "Thorzi", "Ruhvas, sa ma-
 gad" repertuaari võtmiseks.¹⁾

Ametliku suve vastu tuli
 võtta tarvitusele need abinõud. See-
 tõttu muines Tüülistratri tegevus
 este ulasikute kaste dramatiseeri-
 mine, Shakespeare'i jt. maailmaklas-

¹⁾ "Sirp ja Vasar", 10. vili 1956.

näute uüidendile loovastamine. Nisalt
püüti loovastada ka nõiasegude näidke-
deid. „Teateris peab kajastama kõia see,
mis meis rõõmib, millele otrime partiid,
millele on suunatud kogu meie ühis-
kondlik elumõistmine. Teater ei tohi
elu jälgida enam tänaoprigliga, nüüd
tulub tänavale minna ja kaasa saun-
muda“¹⁾, püstitas P. Põldroos teatriette-
me esmaõrgi.

1935. a. loiumund ühustilised
teatripüüvad Tallinnas, kus valitsen-
nodaulus olitreis teatritele ette nende
tegemise edaspidine minna ja esmaõ-
rgid. Nii nõues fäisilise olitakor-
k. Pats : „Teie (s.t. teatrid) olite unel,
kus rahvale sametil minutikl elu fäi-
una ette kujutate, tui näite mitte üi-
nigust elu, mille all ta kannatab, vaid
mis vaimu abil looled, mis par-
manas ja nõrgemas tub. See on tui-
rmer kannatuskõõ mis altsaend-
line elus.“²⁾ See tähendas fäisilise
libastumist realismi partitsionidelt,
nn. partitsionismi propageerimist.

¹⁾ „Teater“, nr. 3, 1933, lk. 8.

²⁾ „Päevaleht“, 17. IV 1935.

Edasi nõudles jätaks K. Pats, et „meie teater peab rahva üheselita-
 mine lääs kaasa aitama, ta peab näi-
 tama elu positiivset külge, et rahvas
 läheb vastu paremunele, et elu on täis
 jõudu, mis neid süscisua rahvana
 paremale jäijele viib.“¹⁾ Ühesõnaga
 teater peeli propageerima noolaulu
 nationalismi ja jõuuisu. Ta peeli
 olema propogandavahendiks suure-
 dauluro naatnõuulistele esmääradele,
 mida selgelt rõhutab oma sõnadega
 H. Nõuapuu: „Meil (teater ja aino)
 tuleb nõuutada rahvaüleku propogan-
 da abinõuna.“²⁾

Sama esmäärgi püstitas ka
 Enyrolu: „Teater kasvategu oma
 rahvast elama ja töötama oma
 isemaale. Nõuile niijandusest tuleb
 heita võlja nõia, mis ei tähenda, kas-
 vata ega surenugusta meid.“³⁾

Valituna noolauluro naat-
 nõuulise kunstipoliitika vastu ar-
 tund võlja progressiivsed teatri-
 geland. Nii võitis Priit Põlbroos,

¹⁾ „Põuvalik“, 17. IV 1935.

²⁾ samas.

³⁾ samas.

et tähtsamat rahvusliku teatri loomise
tähtsamaks saamaks oleks see, kui „auto-
rid ja näitlejad astuvad elule tahemak.“¹⁾
See oli vastus Teatri poelt püstitatud
väitele, et „teater andab... rõõmu, mis
valgustab, tub rõõmsamaks kalle päevi.
Nõutakse nalt vastu seda, mis elu tub
paremaks ja kõrgemaks.“²⁾ Elule tä-
hemale astumine tähendas realistliku
traditsioonide jätkamist, fasisliku dik-
tatuuri paljastamist.

Sama väitis ka „Estonia“
peanäitlejakt A. Lauri: „Oleme tein-
vistanud teatri elupuglaks, me näen-
rab teatri aluse - realismi. Rahvalik-
uust ei saa konstrueerida ümri suurte
sõnadega.“³⁾

1935. a. teatripäevade ilmus
selgelt ake kultuuri - progressiivse,
demokraatliku ja rahvusvõimeli-
suse vaheline võitlus aogu teatris. Teat-
ripäevade otsustes kajastus rahvus-
võimeliis kodanliku taotluse, kuid nende
elluviimiseks oli sama koosa võit-
ka teatrite loomise ja näitlejate

¹⁾ „Päevaleht“, 19. IV 1935.

²⁾ „Teater“, nr. 5, 1935, lk. 185.

³⁾ „Päevaleht“, 19. IV 1935.

ning nende tegevuses me näeme eesti
teatri progressivete, realistlike tra-
ditsioonide jätkamist. Kuid see näib
loinud üha suuremate raskustega.

Ka Tallinna Töölisteraatri
tegevuses me näeme 1934/35. a. hoo-
ajal teatud ülevõimut noovoõdio-
loogiale. Nii näiteks nängiti sel hoo-
ajal Kitzbergi „Eene ruua ja näite“,
T. Paasale „Parepsoid“, A. Meelge
„Kõen ruhe ututell“, A. Kiis „Nõmme-
ringsrad“, V. Katsajevi „Lillele tee“ ja
E. Naiguri „Kraavikallid“. Näiteks
sellest, kuidas Töölisteraatri maanis tri-
buneti kodanlike kunstipoliitika
oli Naiguri „Kraavikallid“ luuastus.
Siin on see kraavitöeline elu kujuta-
tud suure rahvaliku huumori ja po-
sitiivusega. Tallinna Töölisteraatri oli
fahelpaari pööranud just mängeli-
se lapsaunale ja huumorile, kuid
krahvlasteile oli jätud sama sob-
ivalised momentid. Nii tunnistas
Osuar Kummiste, et „A. Tõnni im-
berkohandamisega on teinud võraltelt
võitnud, kuigi ehk „ideelise“ kaotanud.“¹⁾

¹⁾ „Rahva Sõna“, 11. X 1935.

Kuid näitlejate kollektiivi meängele auulis
kõrge hümangu J. Sütiste."

Pomantilist iluut naudis ka
Taru lavastatud Nillner-Reichert'i kol-
me neitsi koda."

Taruatena olid N. Kabejovi
„Lilled tee" ja J. Tradewelli „Maiaal"
lavastused.

„Lõugu Iskumto" Nõu mees
Lüderus heitis komöödiale „Lilled tee" ette
„absoluutsed ebauustavust ja abstrakt-
usid." Kuid ta märkis ka „tegemise tege-
vat oluannikat, kergelt voolavat dia-
loogi ja huvitavalt ehitatud müel-
mustikku." 1) Kuid Eesti arvestus
märkis, et see näidend „... kuulub tähele-
pandavama hulka, mis Nõu võite-
kijandus on annud viimase aasta-
kümne jooksul..." 2) See näitab, et
näidend oli Eesti kodanlike ring-
kondadele meelepärane.

Näidend peegeldab mõni-
gael suursõjalisi „revolutsionaarse",
mis loodavad saabuvalt kommunisti-
ilma sellisega kaasa viitama. Näi-

1) ajakiri „Looming", nr. 4, 1935, lk. 446.

2) „Teater", nr. 1, 1935, lk. 44.

3) samas.

Andri protogelane Zaujajov on "fulvaine
 inimene", kes näib "lilledel teel", sest tema
 on enda arvates tõusnud rahvahulnadest
 kõrgemale ja igatses, sügjust, puhtust ja
 selgust. Ta lähtsalt tõumbub töötavas
 õhkkonnas. Tal on lõpmata umbus oma
 rookus, kus pole veel jõutud nullaldate
 arusaamise tuleviku etiskonnast, kus
 tuntaar armukadedest, kus etimist
 tulitatakse skatiarvetega ja korteriar-
 vetega. Kuid tema "lilledel tee" lõp-
 kolikambis.

Tema minu oli antudaluse na
 väljaspool Võnnogude liites, sest nagu
 kirjutas "Rahva Sõna": "Sellanid väi-
 veni etimist ja nuresõnalini, revol-
 tsionäri võib kohata igal sammul, kes
 sõnades ja enese arvates on kohutavalt
 murel, kuid tegelikult väga väikend."*)

Lophii Tradewelli draama
 "Klassikal" mõnus on tõna tavalis, iga-
 päevase inimese lootunde võitlus
 kodakaliku etiskonna marina vastu,
 mis oma tärsõnasete rahaste vahel pu-
 rustab väin inimlikud tunded ja lõ-
 mastab lõppes inimese endaga.

*) "Rahva Sõna", 23. I 1935.

Protegelane on Ellen Jones - ta-
 valine inimene, kellel nissi (ainumena te-
 gelasnoanast) on jäänud püsima vaimu oma
 inimvõimekuse tundest. Ta tõstab vaimu, püüab
 end vabastada, loodab endale luua föölist õu-
 ne. Kõik masin - kapitalistlik tehiskond-
 ei või sallida sellist vaimu. Ellen
 meenab selle eest endale eluga.

Elleni osas ei ole Föölisteat-
 ris küllalinnas „Estonia“ Erna Villmer. Tema
 muupärane mängu kohta kirjutas „Päeva-
 leht“: „Kõik ta seerordus mängulaad
 ei ole täieliselt noist „Estonia“ mängitud
 salongtüüpide rollidest, mis pikapeale vii-
 sid näitlejana teatavasse unumism.“¹⁾
 „Päevaleht“ ütles föölist, et Föölisteat-
 ri reputaati kvaliteet oli kõrgem „Estonia“
 omast.

Siis kunstilises saamu-
 tuses teatrite oli A. Kivi „Nõunestü-
 apad“ ja maailmariiganduse silma-
 paistvaima teose, S. Holbergi „Müüki-
 lepp“, lavastamine.

1935/36. a. hooajal pääns
 Föölisteat-ri lavast oluimeerime jälle
 föölist reputaati.

¹⁾ „Päevaleht“, 1. III 1935.

Teatri muustimeistlikkuse kasvunäitas asjades, et teater julges repertuaari võtta H. Tõnni, Peer Gynt'i¹⁾. Lavastus õnnestus suurepäraselt.

Trikkoloogiline draama viljelemissel liini jätkas Föölisteater ka järgmise näidلودiga, A. Korvitsuni „Platon Kretsit'iga“. See teos näitab nõukogu eesirurgi muut kohutavollikust oma isamaa vastu.

Kuigi teatrikülastaja arvuks, et „Platon Kretsit'“ ja „Peer Gynt'i“ õhtud ei olnud niipalju. Kõik ei taha ma sulle tulitada „Napoli pardi“ jauid õhtud Tartu, Vanemuises.²⁾

Tallinna Föölisteater oli sõjalavastuste külastajate poolt juba ette jõudnud „Estonias“, näanimata Dramaastuoliost või „Vanemuises“. Näiteks „Estonias“ sõjalavastuste külastajate arv oli alla 70.000, kuna Föölisteateris oli see juba 72.000 inimesest.³⁾ Seega oli Föölisteater sõjalavastuste külastajate arvu poolt vabariigis esimene. Kodanlik alustas nüüd rüu-

¹⁾ „Teater“, nr. 1, 1936, lk. 29.

²⁾ „Föölisteater“, nr. 1, 1936, lk. 24.

näinist Töölisteatris publiku vartu, aenna
 ilunnes, et Töölisteatris publikus seosis
 tema nur jäänd. „Vaba Maa“ kirjutati;
 et Töölisteatris... siinamul ajal on prog-
 un jäänd seisma, isegi märgatas tagasi-
 minea. Siin tuleb just iseloomulikumult ilu-
 nüs publiku demoraliseeriv mõju teatri
 kunstiliide juhtkonnale...“¹⁾ Väi uagu
 näitis keegi Vellner, et „Estonia“ publiku
 olevat noobel, Dramastuudioas vähe-
 nõuollia, Töölisteatris aga eskujidiä tamps.²⁾
 Sells väljendub hästi kahe kultuuri
 vahelin võitluse moment.

Tõttudes publiku poolehoidu
 lavastas Töölisteatris seinal hoopjal
 Nõole „Mahtsa sõja“. Dramatiseering
 oli fasisistliku dirtutumei päeval saas-
 leute vastan võitluse näitamise tõttu
 summas idulines võiduas Töölisteatris.
 Su oli õhukas vastenus eesti kodanluse
 lähenevini laotlustele saasa fasisi-
 tidle.

Fasisistivastenus võib pi-
 delda ka O. Kutsu ja A. Sävi drama-
 tiseeritud „Vairut nurgast“. „Vairus

¹⁾ „Vaba Maa“, 26. IX 1936.

²⁾ „Töölisteatris“, nr. 1, 1936, lk. 23.

ingari" sarnaub nunnunuga, kus elu-
 sad meenusenud Balti-Saasa lähe-
 vast nimeviast elavad ainult oma
 „heade aegade“ matustest ja kirglikest
 lootustest, et „ega ne kauas nii jää“.

Samal hooajal lavastatud
 R. Tõra ja Th. Eruodi „Tütarlaps läne-
 val“ käsitleb sotsiaalset probleemi.
 Näidand on hümn tööle, loomingu-
 le, loovrõõmule kui minimaalse ja karmima-
 le inimesele rõõmule.

1936.a. pühitses Tallinna Töö-
 listeater oma 10 aasta tegevuse juubelit.
 Selleks ajaks oli teater andnud 80 lavas-
 tust, 965 etendust, mida oli nähtava-
 nud 267.277 inimest.¹⁾ Toetused riigilt
 ja omavalitsuselt olid Töölisteatrile koo-
 ge väiksemad, misjuures „Estoniale maas-
 ti 128.000 krooni, Draamastuudiale
 37.460, „Vanemuisele“ 59.164 ja Töö-
 listeatrile ainult 20.546 krooni.²⁾

Töölisteatri juubeli puhul
 rääkis P. Põldraas: „Töölisteatri in-
 vention on tööinvention. Meie ei ole eri-
 nemed, ega oskagi vist enineda, pranis.“

¹⁾ „Töölisteater“, nr. 1, 1936, lk. 24.

²⁾ „Teater“, nr. 6, 1936, lk. 237.

Mil pole tutvust vürstide ja priiusside
nas. Ainus, keda oleme sageli kohanud,
on panna, karuunini uraku ja meidai
tunne meid inderi muelijuid ja ojas-
kajaid, aga saa sepaarast meid kohelda
just väga sõbralikult... Meie ühineme
paramepsite muretu, meid mehis laulu-
ga ja maavihallide lõpuna sõubungas.
Kuid meie tunne me tagaloovide
murest, elust muited iainente suuri
mureid ja väianid rõõmuid. Ning
tänavale heidetud tütarlaps ei ole
meile ainult kurb teinijuhkem, vaid
sobriaalne probleem... "1)

1936.a. sülastas Priit Põld-
raas Nõukogude Liitu. Arvatavasti su-
tõtte 1936/37.a. hooaeg oli ka kõige vil-
jakam ja õnnelikum Töölisteatri seises
tegevuses. See edu võib seletada koge-
miste saamisega Nõukogude Liidust.
Su periood oli ka strigiliku min su-
riinas lõuauaja jüguas fasisistliku dik-
tatuuri perioodil, mis tõi kaasa üldise
ühiskondliku aktiivse kame.

1936.a. sügishooaja nurnaa-
vut unas oli W. Shakespeare'i "Othello" la-

1) Töölisteatri kümme aastat 1926 - 1936,
lk. 111.

vastamine. Niiasas mängis edukalt Andrus
Säuv, kes oli ühtlasi ka draama lavasta-
jaas. Arvustus kirjutas, et „A. Säuv on
„Othello“ lavastamisel realistlikult, isegi
praegu raasakult, enile tõstes selle puht-
inimlikas ja üldinimlikas elemente, mis
kuuagi ei vanane. Kuid „Othello“ sekunda-
lavastuse kunstiline õnnestumise peapõhju-
sus on kindlasti A. Säuvi Othello mees.
Oleme Tallinnaski väinud näha väga
mittemenguseid Othelloid, oleme väinud
etse imetella näiteks muusa Papasjani
jäelisi, etse teid purskavat Othelloid,
kuid näski mist si ole nutuud Othello
kuiju mille nii inimlikult tõhusale
teema, nii mäistetavaas teha uut. Säuv
si püüa rõhutada Othello met-
sikut ja raski, vaid reserist õilnust, inim-
likust - ja annab nii süngestatud,
kunaas mille jääva ja näideldi prob-
lemile kõige tõhusale tungiva reju.
Su on midue, värske ja loogilise lõpuni
täpimõeldud Othello.“¹⁾

Samaal nimetohal olid ka tei-
sed teatriarvestajad. Nii kirjutas „Vaba
Maa“: „Othello“ etteande nurimans

¹⁾ „Teater“, nr. 9, 1936, lk. 366.

Rohkete mõtteavalduste osali-
 seks sai ka teine nõukoguile väidnud,
 N. Pogodini „Aristokraadid“. Tõos on
 väga optimistlik ja elykatav, ja väidab,
 kuidas loos kasvavad tümber ka pöru-
 dunud uuryategijad. Paljud polariseer-
 nda võimatuse, idealiseerituse, koguni
 propagaandistlikkus. Nii kirjutas reakt-
 siõneline nõukoulik Feodorov V. Mõttus,
 et „Aristokraadid“ jõi kraagi osalt liht-
 salt vastikus, osalt kaunibavaas ja
 tõusvas piltide vaas, millele teid kee-
 gendust ainult mõned õnnestunud
 kunstivaljõud.“¹⁾ Ka Leo Sauberg
 oli arvamusel, et „nii võib ehk kasva-
 tada tümber vee varjaid, aga meie
 emadega pole nllle süsteemiga mi-
 dagi peale haata.“²⁾ Tähtmatult
 tunnistas Sauberg niga õigesti sootsia-
 listliku ühiskonna uliseid väreldes
 kapitalismiga.

Mõned nõukoulikud kriitikusid
 püüdnud nola materjali kasutada
 tööarvamaste õhutamiseks nõukouli-
 kus ühiskonnas. Nii kirjutati „Uudis-

¹⁾ „Pärvalikk“, 18. IV 1937.

²⁾ „Mees Eesti“, 25. IV 1937.

leht¹⁾ : „Siis teha see tööd ja ohutaleksse töö-
annastest. Positiivsus on minu jaoks näha.“¹⁾

„Postimehe“ arvustaja nägi pea-
müütl eiine uudnen ja huvitavuse mo-
menti : „ Näidendil on omadus, mis
ta teevad huvitavaks. Ta ei üheta ei
harvaordelt uudne, ta iseloom on sa-
muti harvaordne ja ta tegelaste rida on
uus huvitav tüüp tein rõval.“²⁾

Ajalooline, revolutsiooniline võit-
luse teemat, millele algus paudeti kipti
näidendiga „1905“ (1929.a.) ja misle
jatkati 1935/36.o. Nilde „Mektis-
näja“ dramatiseeringuga, arudati edasi
1936/37.o. hooajal H. Vuolijoni draa-
maga „Põlv maa“. See näidend viib
meid 1905.o. revolutsiooni keelele. Eestis
haaravalt on kujutatud rahva võit-
lust oma rõhujate vastu ja naris-
tunalaade tegevust.

See hooaeg oli Töölisteat-
ris väga viljakas. Lavastati veel E.
Tammelaane „Palje legendid“, mis tä-
nitab salapiinitusvõlajate igapäevast elu.
Autori inimemaitsuse ja rida-

1) „Uudisleht“, 23. III 1937.

2) „Postimees“, 20. III 1937.

lianus loovad draama vaatleja väga lähedale. „Valge legendis“ näeb vastandusi raas mõttemaailmas - raumarahva õiguse moraali ja inimmaailma kaduõudamine mõistamis kuni pedantsuseni: ¹⁾

Kapitalistlikus ühiskonnas raumarahvas oli surmitud haavima endale liiba salapiiritusevedamusega.

Raumarahva elu näitles ka järgmine dramatiseering, A. Meitze „Õitse mees“.

Selle hooajaga oli Föölisteat ri ühikantajatite arv kahanenud juba 95.5206. See oli ligi 9 korda suurem kui 1929.a., mil teater muutus riiklikuks. Föölisteater oli väitunud mitte ainult vabariiklikult, vaid ka fookusev intelliigentsi poolhoiu.

Suurt aremust kodanlikes ühinguondades tekitab Föölisteater A. Jakobsoni „Metsaline saja“ dramatiseeringuga 1937/38. a. hooajal. Jakobson analüüsib alles „näuga ühiskondlikku haiguse“ vapriid „rahvalikusemisi“ hingekulvi põhjuni ja leuab, et alles on aastatepikkustes sõdades põhjuni laostunud

1) „Postimees“, 9. II, 1937.

hingetule, kirjapaisatud ühiskondlikku seisundit
ja niisama niisama ülepingsutatud närvide.
Muidelegi ei saa vapriks liikumist põh-
jendada hingetulelike nähtustega, vaid
kapitalistliku avara mõnitusena. Siin
se oli väärne ja jõuline keas, mis oma
sünilisena avaraluse ja veevete aken-
matungaga arutas üldist tähtsust.

Kodanlikud arustajad tõst-
sid muut nisa loovastuse üh. Näi-
dend näitlavad, ... rõõtsenist ja too-
utsemit, vabadusaja ja mis rahvus-
line niltide halustanist eha nueliga
squaverianist, Eesti eha viavete neltide
sihilitseer veltjarandmist, ilua et selle
juures oleas tühle pandud ka jaata-
vaid neltgi. "1)

Näidendi loovastamine
oli Tööliskateerilise iseluseas viavaste-
mises. Samuti järgmises loovas-
tus, E. Tammlaane. "Kandluse nelti",
oli Tööliskateeri tähtsustav vääriv
mavutus. 1936 - 39. a. loovus siispaa-
nias nelturõda. Selle vastu arustis Töö-
listkateer veltja autud näidendiliga. Töö-
listkateer oli näidendis eha tõstunob

1) "Tööliskateer", nr. 2, 1937, lk. 53.

eriti elami vöõthun uoumendid. Jem: kei aji-
faatori keju oli eriti rõhutatud."

Antud hooajal andis Töölis-
teater terve rea häid lavastusi. Näidetes
Shakespearu'i "Romeo ja Julia", Berneri
"Tuumend ajijääl", Amaglobeli "Kõik elu",
Blannmanni "Patsypad Sillamatril" ja
Brecht-Wüllli "Kolmevrossi ooper" näideti
mure populaarset.

V. Berneri "Tuumend ajijääl"
käitleb kaitlelaste-ünnainimete elu-
võitlust kapitalistliku ühiskonnas.
Näidend näitab noorima generat-
iooni elluolukorras, kes peavad üles
jõudma "... karkäi läbi sõprauali."¹⁾

S. Amaglobeli komöödia
"Kõik elu" näitab 1939. a. Mõnna
mure mure ja aratav välismaalgi tä-
hlepänu. Komöödia on tulvil rida-
linnust, võimevallutavast elurõõmest ja
elujõuataimist. Komöödiast läbib vau-
dumus, et keust on püüvan kei
ühiskonnellineid vormid, poliitilised
laid ja maailmavaated. Keust kas-
vab välja nagu minimeer saavutus-

1) "Põlvaleht", 4. X 1938.

2) "Töölisteater", nr. 2, 1937, lk. 67.

test. Tõnu idulinnas nimega ongi näidles
loominguvabaduse eest.

„Kolmevärvilise õppimise“ oli P.
Põldraos andnud tugeva sobivaaluse tõe-
gendum, kuna varem A. Lauveri, „Esto-
nia“ ja A. Tõnu „Võnnuises“ antud
lavastustes jäi näidend allist silma.
Näidend oli Tõnnu maal meloodil, kuna
süü paljastatare nõtkauna põhitegude
võimalisust. Sellen näidatark, müdes
rõda, ühisvõndliand vapustund, räu-
gad mojavandusliand müind, rogu ka-
pitalistliku aorra ideoloogia ja moraal
on inimühige loostamud ja moraal
ambr kavataumel. Kohalid vee ka-
tu oli Teare lovastamud puhtvõõ-
diana, kuna A. Tõnu sütkemine näi-
dendile oli palju tõisem.

Kõnneti meade, realistlik
näidendilitega lovastati ka alline na-
turalistlik an, nagu A. Vachari „Ali“,
mis näitleb kleraina müaleu.

1937/38. a. hooajal oli Tõö-
listeatri mülastajate arv tõusnud juba
125.000 - l. „Estonia“ oli mülastajate
üldaru 180.000, nuga lähemes Tõö-
listeater juba „Estonia“ mülastajate üld-

aruus. Tänavalavastuste osas oli Töölisteater juba aumugi enesekal („Estonias“ - 74.069, Draamastuudios - 92.839¹⁾)

1938.a. teatripäevadel tunnistas Artur Adram: „Nõnda jääb peamüürlt Estonia ja Töölisteatri välisandlast tõsta ning anda mõtet ja värvi meie teatrile.“²⁾

25. maili kuni 2. juunini toimunud teatripäevadel inimes Tallinna Töölisteater E. Tammelaaga näidendiga „Raudne rodu“; pannaes nega kõige suuremaamat ja ideeliselt kõrgetaremelist näidendit. Samal ajal „Estonia“ inimes operitiga „Tatra tüdruk“ ja Draamateater „Suvi“ dramatiseringuga.

Kuid 1938/39.a. hooajast alates algas Töölisteatri tegevus laugur periood. Töölisteater hanaas loobuma aena ruistest printsiipidest. Levest suuremat tähelepanu pööratakse uurgemaarimuliste näidendite levaslammide, nagu J. Zapolska „Preili Molitšewski“, J. Kiedrzyński „Tageari patu juurde“, Z. Labiche „Staalitõlgurid“ jt.

1) „Töölisteater“, nr. 2, 1937, lk. 53.

2) „Varau“, nr. 1, 1937/38, lk. 82.

Esti ulamirast lavastati esile-
 uvalt Kitzburgi „Kauka Journal“ ja Kunderi
 „Kroonu omu“. Viimane lavastuse
 kohta kirjutati „Päevalehes“: „Tõel-
 tulemuseks oleme saanud tõesti tunda
 ja vaatamisväärse rahvatüki, mis on
 täis värskest ja elu.“¹⁾ Seda arvamus-
 jagamist ka teinud kodulinnas ajale-
 hel, kuma näidendid iseloomulikult ei ole
 kuigi tugev. Ka Kitzburgi „Kauka Ju-
 mal“ tõlgiti Töölisteatri poolt hu-
 moristlikult.

Suurema mahu saavutas
 P. Fernandez-M. Leca opereti-paroodia
 „Caramba!“ Selle näidendiajastuse
 opretti tegelaste kohta kir-
 jutab A. Adrou: „Neis ei ole midagi mi-
 dagi tavaliste operetifiguuride leiastusest,
 vaimustusest ja sabloosist.“²⁾

Kunstiliselt õnnestumusest
 hooajal oli Ostroossi „Mets“. See oli fun-
 damentalt parem kui samal hooajal
 lavastatud Gogoli „Nainvõtt“. Viima-
 se lavastuse kohta kirjutati, et „... te-
 gelaste sarvilised erinevused ei annud

1) „Päevaleht“, 1. 04. 1939.

2) „Koramus“, nr. 1, 1939, lk. 93.

kogu edenduseks seda raudrööpmet, tihedust ning
lokaal-värvivõngut, mis on nõutavatel no-
möödia täieliku massivsele päene jaoks
ning soovitud olustikupildi saamiseks -
liidati veel, kus nii mõnelgi vaatajal on mee-
les veelaste loomade nägu esotas mõn-
valam Pavloviiga... "1)

Kuid ka „Ostroumi „Mets“ ei
müüdiinud veelaste poolt eritatud „Mets-
sa“ kunstiline loomade. Seda tunnistas
Artur Adram: „Mõistugi, kes on väinud
Ostroomit veelaste ettepanemata ja nün-
nipärasus mängus, et tuli nii mõnda-
gi unustada, kuid väideldi idlee-
lus ja tugev õiglusjõu, samuti
vastuvõetlemata jaimete teadmine-
mid säiliseid ja moodustandid kaardva
osa. Sel alusel, plus ka tegelaste hoogus
ja nivas mäng, komöödia teatas jät-
gimisel suulimatut huvi ja lõpu-
poole üha kasvavat kaasaelamist.“2)

Tähelepanuväärseks oli Tõelis-
kasti poolt see, et ta ei loostanud
kahtlase väitusega välisküsimise näi-
dendeid, vaid võttis repressiooni Gogoli

1) „Lahvakuht“, 8. X 1938.

2) „Loomu“, nr. 1, 1939, lk. 93.

ja Oroski, olgugi et entati nende kirjamine mitte näige väärtuslike mehed tead.

H. Kualijani „Justina“ lavastamine puhul kirjutas uodaulin arvustus: „Teater huuras mill niini „Justina“ lõpp pildine ebaorgaaniliselt piiratud „tehnikaudline“ uodineist, kuid need on val nagu roanunud Laatsanuse riiaa nuke laualt ja nende ga rahuldumise on nihetadline, liju kirjastatud ja ideeline - ollatasteva amutun jääs liige paindlikkus ja vähenudlineus.“¹⁾ Arvestaja sarnastilisest loauist võib jändada, et Jäolisketer libins ära oma reuistelt pantiuauidelt.

Lavastu O. Lutru „Äripäeva“ dramatiseringu realistlikkus, utrus erile niitra kiunange: „Tüüpide loomine oli nagu varreuart puistav taiming. Ja sa püüid inestunge tünnitama, kuipalju ilmet, jumet ning oma profiili võib leiduda mis maa-, mõisa- ning oleuimiljäs.“²⁾

Kuid ka „Äripäeva“ drama-

1) „Karamu“, nr. 1, 1939, lk. 93.

2) sama, lk. 94.

tiisuring si seutund üles kaaluda tal hooajal lavastatud nergeid jäudineisi.

Ainamere draamamaa kaodi lavale Fr. Langeri, Nr 72¹⁾, millega teatrid Töölisteatri näitleja Lisl Lindau pühitses oma teatritegevuse juubelit. Lisl Lindau, "... ei enine, ta elab, ta teuded on müllusliind, ja ne müllus kaareb kaasa," niijutati tema mängu kohta.²⁾

Ehavi 1938/39.a. hooajal oli teatrinäitajate arvu ulminatsioon noogu niigi³⁾, Töölisteatri näitajate arusel perioodil kaheks. Näitajaid oli 119.686, kuu ulminat perioodil oli 125.151. ³⁾ Su on ulitakao publiku eemaldumisinga just nergete jäudineiste domineerimine tättu.

1939.a. puhkus II Maailmarõda. Noogu liisedni teatrid, nii ka Tallinna Töölisteater püüdis sõjamuulolu, leevendada⁴⁾ nergema re-publikaari paanumisege. Töölisteater hakkas valduma kodumuse uuestiprintsiptide teuistum. 1939.a. lahkus

¹⁾ "Muudislett", 6. III 1939.

²⁾ "Rahva Heäl", 14. IV 1957.

³⁾ "Töölisteater", nr.1, 1939, lk.26.

tutvust ka seime antiime lavastaja And-
rus Säev.

Sellel hooajal võib ommest-
mumans lugeda noore lavastaja Eem
Toona lavastatud A. Farago näidetu-
dit „Muinasjutt mustast nehest“, mis
väritleb praetuse sotsiaalvõitluse. See on
olusti-kuudraama, milles ei kõnillita suuri
probleeme, kuid milles näidatakse liht-
sais ja umbavais värvides iaiuu-
line kaunatu.

E. O'Neill'i draamas „Anna
Christie“ mängis peansa noor andenas
näitleja Hilda Sooper, selle mängu
kohta kirjutas A. Luus: „Nii vähe
püüdis tema mäng olla dramaatiline,
kuid ta oli seda ülimal määral. Uude
oli tema keju haneldarelt seenev. Ei
mujutle, et Anna Christie't saaks tei-
riti mängida; ka paremini vist mitte.“¹⁾

Pastorjuuri „Kuniloo ja kairi-
tus“ lavaletoomine näis teatril ühejõe.
Kalduti noorale realistlikust raamist
ja natuti sümbolismu ja ekspresio-
nismu.²⁾

¹⁾ „Töölisteratu“, nr. 2, 1939, lk. 68.

²⁾ „Rahvalaht“, 17. XI 1939.

Ka A. Tolstoi, "Inimesed rääkisid" siin
restorini ees. Arustus näidles
arvama, et see oli tingitud "... osalt
tigelaskanna mitteüldeldavast süven-
misest vene ja veel mude nõukogude
vene õhuvõlga." 1)

Luvastu O. Lutu, Ligiin² la-
vastumisel mäng oli hoitud kindlalt
realisui saamides ja näidles saavitas
mitte ühe edu.

Hooaja kõige paremas ja
kõige hinnatavamas lavastuses
oli "Taimuraua". Põhijõudja Mees
"Lauapagan", A. Tutrov oli selline
sõu "Lauapagan", et tema pärast üksi
mässab minna teatrisse; kirjutanud
mittesteijad. See näidles oli teatris-
ka muusika iduliseks näidles.

Kuid põhiteatritele panna au-
tud hooajal oli siin: meenatud un-
gen'eliste näidlesite lavastamiste,
nagu F. Hilleri ja B. Engleri, "Ministe-
riumi au sõlmuud"; gailiti "Tõomas
Nipemaadi", V. Mobergi, "Kaine". Ka
klassikast valiti "Kergemad", nagu Sha-

1) "Rahvalaht", 8. IX 1939.

2) sama, 10. V 1940.

kuupäev: "Windra: tõhusad naised."

Tööliskater oli valdunud nõu-
vale ka valistliant nāngulaadist
lavastades nūmbolistliand nāideu-
did, jailiti "Tasmas Nipenaadi" ja
H. Ibrui. Ehitaja Soluers: ka pub-
liku arv ul hooajal oli arhiteu-
und 107. P60-l. See oli tugevaks
lōogias Tōolisteatru edaspidiule tege-
vunde. Kuid iktlari oli see ka heas
alustatrasoimis Tōolisteatru publikule, age-
samuti ka Tōolisteatru varumale te-
gevunde, millega oli kavatatud utis-
kelline nāedliu teatripubliku.

Samal ajal tōhenerid uur-
rangulised nūndumud. 1940.a. juu-
nis taastati Eestis nõukogude mood.

Peale 1940.a. juunipäevet
Eestis lõpetas Tallinna Tōolisteatru
oma iseseisva tegevuse ja liideti
Eesti Draamateatriga ühendatuna
Draama- ja Tōolisteatruks. Nõu-
koguile korra tingimustes Tōolistea-
tru kaotas oma mõtte, kuna teater
muutus nāttisadavaks kogu val-
vale.

P. Põldraas oli suur valist, kui ütles,
st "Tōolisteatru kadus äigel ajal, sest niikuivii
olks ka nūndud." "

1. juunil ja 2. juunil 1957. a.

1937.a. ärutati uuesti ille na
Tartu Töölisteater. Kümmeaast Draama-
teatri Seltsi teatrikoali õpilast annid kor-
raldama teatriühendusi Tartu Karitoo-
liste Seltsi majas.

1937.a. oktoobris avastendunna
maugiti M. Voltaki, „Distsipliinid sugu-
põlvi“, mis võeti publiku poolt soojalt
 vastu. Maugiti veel J. Kihulane, „Häida
õunega“ ja S. Treljasevi, „Mõnuga Hiinal!“

1938.a. Tartu Töölisteatri juh-
timine läks kommunistide kätte. Sellest
hooajast algas ka Töölisteatri kunstili-
ne töös, tema populaarsus kasvas. Tar-
tu Töölisteater annis rahvalistliku rea-
listi printsiipide kestaminele. Tartu
Töölisteatri lavastatud E. Tammlaane
„Paudu kodu“ kujunes revolutsioon-
likuks telespektakliks üsni kõrghoole.

Kuid Tartu Töölisteatri easis-
teerimine aeg si olud juba, sest palit-
sivad ringkonnad hakkasid liiga suurt
tähelepanu pöörama Töölisteatri revo-
lutsioonivõrde osale ja lõpuks 1938.a. sü-
gisel ka liivivõrde. Kuid Tartu Töölis-
teatri organisatsiooniline oli tähelepanu-
väärne saavutus proletariaate teatri
ajaloos.

1) „Siip ja Nasar“, 10. VIII 1956.

Konnuvõttes näime veldra, afa-
sistliku diatomeeri perioodias oli Tallinna
Tööliskateer juba väljakuulunud põhili-
selt realistlikus rahvateatris. Kaatomeeta
fasistliku diatomeeri survel, mis teatri-
tele püstitas teistruugund resmürgid (1935.a.
teatripäevadel), jätkas Tallinna Töö-
listeater elutöö ja kunstiväe teenimist
ka sellel perioodil.

Fasistliku diatomeeri pe-
rioodil pööras Tööliskateer suurema
tähelepanu algupärandile, mis sahaale
näigi lähedaruute ja mäistatavamate,
lõvastavusele. Nii loodi lavale O. Luksi
„Tõuguhõovis“, mida mängiti üle 150
korra, „Aripäev“, „Vaimu nurgam“,
„Tõotri-laod“, „Tammulaane. Valge
legendis“, „Vaiguri“, „Kraavihallid“, „Mat-
ge“, „Noor mehe ututall“, „Õitsus meenit“. st.
Klarniaart mängiti näige enam kitz-
buzi, mis ka Tammsaart ja Kuu-
drit.

Selle kõrval kavastati ridra
höid näuogude näidendeid, nagu
Pogodini „Aristovrauelid“, Komeitruki
„Platon Kretsit“, Amaglobeli „Hoo elu“ st.
Kuid Tööliskateeri lavad võis näha ka

selliseid maailmaelukirina nuntseid, nagu Shakespeare'i „Othello“, „Romeo ja Julia“, Ibseni „Fen Gynt“ jt.

Ehkki fasistlikud diktatuurid pöördil oli väheusel sõnide nägu, siiski ei suutnud Tallinna Töölisteater täielikult vabanda iselise piiratud piiridest. Tema repertuaaris domineeris üll sõnialue problemaatika, kuid ta jäi kriitiline realismi printsiptide teenistusse. Nii oma sõnne kui kerge repertuaaris Töölisteater jäi demokraatliku kultuuri kandjaks.

Kuid mõningate lavastustega, nagu „Raudme kodu“, „Tõrgetõhje“ „Muu Vanapagan“, „Maktra sööda“ ja „Pole ma“, millistega lõi rõõmsa revolutsiooni teema, Töölisteater ulatas sõnide uformistliku piiridest.

Töölisteatri meelne ulatus ma väljapoole Eesti piire. Nii kirjutas tuntud sassa ajakirjanik Friedrich Egg: „Kas vabame, kolmeurossi ooprit“, „Ratspeal Sillamatril“ või „Mehe nägelund“, igal pool näitub meile

teatri olemus, eelne noot: väikeste muu-
ruparime realistlik karakteriseerimine, seauast,
ühise ansambli mängu kõrge tase, sõna, muu-
rika, laulu ja tantsu orgaaniline ühen-
dus, mis väljendub iseäranis rahva- ja
tantsulauludes nii suurelt, mis isaa
huvitavad, iduinauel lavapildid ja
kõigepealt elust ühineva liikumisreeži
olemasole, mis noos isaa võlub enile
tervisliku, fantaasirikka, elava ja muu-
g'suguse muhtis erasordre olemlu. "1)

Kui ertsi töölistele vastu
võlutriisovile, ei muutued
Tallinna Töölisteater töölistelanige
sammu pildida. Ta tegi valjakuai-
gu tagani ja libins uodaulise kul-
tuuri poliitika paitsiisovile.

1) „Töölisteater“, nr. 1, 1938., lk. 26.

Lõppsõna

Kodauliusel perioodil toimus Eesti teatri tegevuses järjepidev võitlus demokraatlike levakustotnine ja uute pealemunitud naatriosoonilise kuus- tipoliitika vahel. Entist kaalu kodauliusel teatri dramaturgias oma- rid Tammsaare, Vilde, Lutsu, Jakob- soni, Metsamurja jt. näidendid ja dramatiseringud.

Enspurimismis ja teised for- malistlikud väärtused, mis leidsid soodustamist teatri juhtnõu- poolt, jäid Eesti teatritele põhiliselt vastuvõtmata. Eesti teatri uus- timeistlikkuse bare kodauliusel pe- rioodil ei laugenud. 30-udeks aas- tatil loovastati mitmed realistlikud

näidendid, nagu Nilde. Mähtra sõda; „Pisuhänd“, Tammsaare „Põrgupõhja Mee Vanapagan“, „Kuningal on rüü“, Čapek, „Ema“, Gogoli „Revident“, Gorki „Põhjas“, Kitzbergi „Tüü talus“, Kanna „Jumal“, Jaroslavi „Naiste patente alus“, „Metsaline vada“, Tammsaare „Raudtee kodu“ ja üldse nõuandude näidendid.

Näitluses naatriosonilise kodauliku ja demokraatliku teatrikuulde ri vahel väljendus võitlus realismi vastu. Käigis esiti kaalutis loimus pidev võitlus realistlike teatrikuulde traditsioonide nimel, mõnes suuremal, teinud vähemal määral.

Käesoleva tööga püüti näidata, mis oli töölisteatritele spetsiifilist teiste teatritega võrreldes.

Käigepoolt Töolisteatritele oli kodauliku poolt omistatud erilise koht teiste teatrite hulgas. Kodaulikus lootis esiti Tallinna Töolisteatrit raudteelise naatriosonilise teatrikuulde. Kuid kodaulikus ei pidanud Tallinna Töolisteatrit naatriosonilise teatrikuulde teiste teatritega. Seega näi-

tas Töölisteatrile antava toetuse mini-
maalne. Kodanlus lootis Töölisteat-
rist teha oma propagandala vahend.
Kuid Tallinna Töölisteater ei täit-
nud tema peale pandud kodanluse
lootusi.

Ka Töölisteatri te repertuaar oli
enim viirte teatrikuuast. Töölisteat-
ri te repertuaaris domineerisid sobraal-
se problemaatika näidendid, kodan-
lisse võrdselt pealiskatsuvad teosed.
Sellel ajal saadusid töölisteatrid operit-
siooni kodanlusega.

Tulenevalt repertuaarist ja
töölisteatri näidandite viirte,
oli töölisteatri tehisraadiolite as-
tähtsus enim viirte teatrikuuast.
Töölisteatrid pidid aita-
ma naasa töötajate, teatralise
kavandamisega kunstilise vaimu,
pidid aitama naasa teatralise
näidandite kavandamisest.

Teatri kavandamine jätkub
on näidandite. Töölisteatri te näidandite
olid loominguvõimelised, kõrge
kunstimeisterlikkusega. Tallinna

Töölisteatriis töötas näiteks ammetto geeni-
us Herbert Tamm, kes oskas ühtemü-
lestki teha väga originaalmeid ja pae-
luvaid dekoratseid. Siin töötas ka
rida muurepärased, realistliku ma-
gulaadiga näitlejaid, nagu A. Tamm,
P. Baumann, A. Tutsov, G. Põlla, A. Tamm,
L. Lindau, H. Välbe, A. Rõnnu jt.
Tallinna Töölisteatri näitlejad and-
sid osa nõukogude näitlejate põhi-
koolist.

Naatamata oma piiratud is-
loolele, valmis tanel Töölisteatriid
koogu oma tegevungaga ette pinda
sotsialistliku realismi sepiuinas
asti kaalimustis nõukogude kora-
lingimustes.

Lisa nr. 1

Repertuaarilehed

1925/1926.o. hooaeg¹⁾

1. M. Sinclair, <i>Marinaal</i> (R. Engelberg)	2	731	365
2. A. Luotsarski, <i>Voimue hullusteens</i> (P. Lepp)	6	<u>1709</u>	285
Kokku			2440

1926/27.o. hooaeg

1. A. Luotsarski, <i>Voimue hullusteens</i> (P. Lepp)	2	909	454
2. M. Metsanurk, <i>Kiichrali poeg</i> (R. Engelberg)	7	2918	417
3. M. Martinet, <i>Oo</i> (R. Engelberg)	3	644	214
4. A. Antson, <i>Kolgata</i> (R. Engelberg)	1	190	190
5. A. Fuiko, <i>Õpetaja Bubari</i> (A. Lauks)	2	444	222
6. M. Mohr, <i>Suprovisatriasemid</i> <i>juunis</i> (R. Engelberg)	1	} 614	614 ²⁾
7. E. Nildole, <i>Pisuhänel</i> (R. Engelberg)	2		
Kokku			5719

¹⁾ repertuaarilehed on koostatatud Tallinnas Teatri ja Muusika Muuseumis annuati repertuaarilehtede järgi.

Esimese lahtri näitab ettevalmistuse arvu, teine - külastajate arvu ja kolmas - keskmist külastajate arvu ühel etendusel.

²⁾ Viimased näidendeid mängiti ringreisil maal.

1927/28. a. hooaeg

1. A. Fairo, "Õpetaja Buber" (A. Lauks) ¹⁾	3	627	209
2. M. Pagnol, "Kuulne müüja" (J. Neup)	16	2611	164
3. O. Mirbeau, "Kriigi drama" (P. Földes)	2	406	203
4. G. D'Annunzio, "Armija" (A. d. Abatti)	2	742	371
5. A. Kitzberg, "Mütu talu" (L. Kalmet)	1	256	256
6. G. Kaiser, "Kommunism" (J. Neup)	1	115	115
7. "Kommunistid"	15	5347	356
8. "Segakavaga etendused"	5	1116	228
9. "Kontseringreis"	8	<u>1248</u>	156
		Kokku	12.468

1928/29. a. hooaeg

1. E. Toller, "Hõisa, elame!" (H. Jona)	3	849	283
2. G. D'Annunzio, "Armija" (A. d. Abatti)	4	1375	344
3. "Kommunistid"	35	17.490	500
4. "Kontseringreis"	11	4.800	491
5. "Kontserid Tallinnas"	3	872	291
6. "Segakavaga õhtud"	3	<u>1150</u>	385
		Kokku	26.536

¹⁾ Sulgudes on märgitud lavastaja

1929/30.a. hooaeg

1. A. Kitzberg, "Tunelte päevies" (H. Gleser)	7	2436	349
2. U. Sinclair - Glagolii, "Mõb" (A. Lepp)	3	1103	367
3. W. Hasenclaver, "Jobnec" (P. Põldroos)	2	492	246
4. H. Raudsepp, "Minnu märdi" (Pärnu Tüülisteatri külasõuiguseleendus)	1	632	632
5. A. Uurit, "1905" (P. Põldroos)	13	4078	314
6. E. Vilde, "Pisuhänd" (A. Lepp)	6	630	105
7. V. Katajev, "Püügi vaalratum" (P. Põldroos)	8	588	73
8. G. Knoblauch, "Faun" (J. Nepp)	3	259	86
9. Koutseridid, "seganavaga õhtud"	5	1194	239
		<hr/>	
		Kokku	11.412

1930/31.a. hooaeg

1. V. Latajev „Ringi waadratuun“ (P. Põldroos)	9	2591	277
2. H. Rehfisch „Mikal ja 36 õiglast“ (P. Põldroos)	8	2043	255
3. Fr. Voltaire „Metsmees“ (H. Glenner)	12	3079	256
4. J. Käser „Valvee södela tüdruk“ (P. Põldroos)	16	4641	290
5. L. Franck „Sõda, aalg ja naised“ (H. Glenner)	6	1682	280
6. H. Magyar „Mäng lütklas“ (P. Põldroos)	10	2863	286
7. V. Suvarin „Petis“ (P. Põldroos)	6	1948	325
8. K. Lumor „Valge naine“ (P. Põldroos)	4	923	248
9. Fr. Lauger „Kaanul läheb läbi nõelarihma“ (H. Glenner)	7	<u>1355</u>	193
		Kokku	21. 185

1931/32. a. hooaeg

1. M. Gorni, "Põhjas" (H. Gleni)	10	2119	242
2. K. Ruumor, "Valge naaine" (P. Põldroos)	2	403	201
3. V. Kebabjev, "Miljon piina" (P. Põldroos)	11	1987	173
4. Fr. Wolff, "Fridaaukaali" (P. Põldroos)	10	2119	212
5. V. Kebabjev, "Ringi waadratuuri" (P. Põldroos)	6	1342	223
6. P. Schuren, "Taanamuundaa" (A. Saur)	14	2355	167
7. H. Lejwin, "Laitis" (H. Gleni)	9	2442	271
8. A. Kitzberg, "Koyasõit" (P. Põldroos)	17	3655	237
9. D. Stiglow, "Võitlus lumes" (P. Põldroos)	9	2240	249
10. H. Emig, "Õnnebluu" (H. Gleni)	6	1328	221
11. H. Klüst, "Lohutud unuus" (P. Põldroos)	6	1802	300
12. "Dollar veereb" (ühingute sünnistel etendustel)	4	1404	350
		<hr/>	
		Kokku	23.196

1932/33. a. hooaeg

1. H. Viisnapuu „Muu mela põind“ (P. Põldroos)	12	2 328	194
2. H. Klisb „Lõhitud armus“			
3. A. Mälu „Maen mehe ututall“ (A. Sõuv)	53	13. 218	249
4. V. Švartsin „Lohjulia element“ (P. Põldroos)	10	1905	190
5. J. Tredžanov „Mõõga, Hiina!“ (A. Sõuv)	16	4658	291
6. Fr. Sanger „Lacmil tähub läbi nõelanilma“ (H. Gleseri mä- lestunus)	7	1446	206
7. M. Pagnol „Kulmuga nau- bitsejõnd“ (P. Põldroos)	11	2070	188
8. E. Mueli „Nõumealse mõis- tuu kaluüritel“ (A. Sõuv)	18	4041	224
9. P. Schurek „Tänaõmmuina“	2	818	409
10. J. Mihäli „Olen 26-aastane“ (P. Põldroos)	10	3377	338
		<hr/>	
		Kokku	33. 900

1933/34.a. hooaeg

1. A. Mälu „Nõidriol lampidega“ (A. Sauer)	33	8665	262
2. A. Mälu „Naer mehe ütutell“	31	7970	257
3. E. Muolla „Normaalne mõistuse kalluüstel“	1	76	76
4. M. Gorai „Torni ul“ (P. Põldraos)	10	2487	249
5. M. Meksamäe „Lubroky juured“ (P. Põldraos)	14	2659	189
6. J. Jürju „Kui vaherinaad lau- gevel“ (E. Leuberg)	12	2798	233
7. Lope de Vega „Näiste näis“ (A. Sauer)	11	2690	245
8. F. Pannala „Parapõinid“ (P. Põldraos)	31	7624	246
9. E. Vilde „Mäenüla püüanues“ (A. Sauer)	11	2590	235
10. N. Süvamin „Nõoras laps“ (P. Põldraos)	10	1939	194
		<u>Kokku</u>	<u>39.498</u>

1934/35.a. hooaeg

1. A. Litberg, "Eene muue ja noitu" (P. Põldraos)	12	2415	201
2. F. Gannala, "Parvepöind"	17	4560	272
3. A. Mälu, "Vaene mehe ututall"	10	2432	243
4. V. Savarain, "Võoras laps"	6	1099	185
5. A. Kivi, "Nõmmekingspaed" (A. Sõuv)	22	6465	294
6. K. A. Hindrey ja J. Siim, "Koo- pariütel" (P. Põldraos)	10	2464	246
7. G. Luts ja A. Sõuv, "Tagaloois" (A. Sõuv)	48	15.498	322
8. d. Kolberg, "Mäkküla Joppi" (P. Põldraos)	14	3.864	276
9. V. Katajev, "Lilledel see" (P. Põldraos)	15	4.104	274
10. S. Tradewell, "Masiual" (P. Põldraos)	10	1.425	242
11. E. Naigur, "Kraavihallid" (P. Põldraos)	18	6.331	352
12. Villner ja Peicht, "Kolme veitri kodu", "Schuberti muusika" (A. Sõuv)	9	2.462	273
		<u>Kokku</u>	<u>54.119</u>

1935/36. a. hooaeg

1. Juhani Jari, "Ennenemate uulet" (P. Põldraos)	15	4005	267
2. E. Vaigur, "Kraavihallid"	31	9964	321
3. O. Luts, "Tagahoovis"	28	10.974	392
4. T. Pannala, "Gruupoidid"	12	4.902	409
5. O. Luts ja A. Säuv, "Vaiame mu- gane" (A. Säuv)	20	7.368	368
6. A. Mälu, "Võru suhe ututall"	7	3007	429
7. R. Tõru ja Ennõd, "Tütarkaps tä- naval" (P. Põldraos)	34	12.487	367
8. Schubert-Riicht, "Kolme neitri kodu"	1	195	195
9. H. Sõse, "Peer Gynt" (A. Säuv)	15	5729	382
10. E. Vilde ja A. Säuv, "Mehitra Tõde" (P. Põldraos)	12	4.422	369
11. O. Kolberg ja J. Siim, "Kasjaraid" (P. Põldraos)	14	3919	279
12. A. Kõnnitruu, "Platoon Kõrsid" (P. Põldraos)	11	2.942	267
13. E. Vaigur, "Põtilill" (A. Säuv)	5	1408	282
14. O. Luts, "Arusaamatute lugu", "Kap- sapa" ja "Pärijad" (Teatri õpperühma poolt)	1	190	190
		<hr/>	
		Kokku	71.572

1936/37. a. hooaeg

1. A. Mälu ja A. Säuv, Oitso meri" (A. Säuv)	42	15.128	360
2. P. Toiron ja Th. Emöd, Tütkuleps tünnaval"	29	10.701	369
3. O. Luts, "Tagahaovis"	15	5.491	366
4. E. Vaigur, "Potilill"	3	882	294
5. A. Korneitsük, "Platoon Kretüt"	2	715	358
6. M. Triger, "Õnniliä abille" (P. Põldraos)	20	6.556	329
7. E. Vaigur, "Kraavikallid"	25	9.333	373
8. A. Lepp, "Armastus ja maa" (A. Säuv)	15	5.038	336
9. M. Laud, "Kivis ja kuu" (P. Põldraos)	19	6.130	323
10. T. Pannala, "Parepõinid"	7	2.356	336
11. W. Shakespeare, "Othello" (A. Säuv)	13	4.488	345
12. H. Vuolijoki, "Põlv maa" (A. Säuv)	12	4.187	349
13. O. Luts, "Vainu unguane"	7	2.851	407
14. E. Tammlaan, "Valge legendid" (A. Säuv)	20	6.974	349
15. A. Adson, "Karu lähed mee tõnu" (P. Põldraos)	12	4.661	388
16. A. A. Brigader, "Suur saan" (Teatri õppemüha ettevõtte)	2	617	309
17. N. Pogodin, "Aristokraadid" (P. Põldraos)	14	4.913	351
18. P. Janno ja A. Säuv, "Metsmees"	10	2.608	261
19. J. Kihulane, "Käida õunega" (P. Põldraos)	6	1.653	276
20. A. Tammlaan ja A. Säuv, "Võitriku põnu" (Teatri õppemüha ettevõtte)	1	238	238
		<hr/>	
		Kokku	95.520

1937/38. a. hooaeg

1. J. Kihulane „Häda õunega“	12	4.150	346
2. P. Toiron ja Th. Emöd „Tähtsapa tänavad“	15	5.229	353
3. M. Pogodiu „Aristokraadid“	8	2.739	342
4. A. Määlä „Õitsev meri“	14	5.353	382
5. A. Jakobson ja A. Säuv „Metallia rada“	24	8.604	358
6. R. Jauno „Metsmes“	5	1.734	347
7. E. Veigur „Kraavihallid“	7	2.188	312
8. J. Anaglobeli „Hea elu“ (P. Põldroos)	13	4.018	309
9. O. Luts „Tagehoovis“	16	6.197	387
10. M. Lotuni „Mehe küljeluu“ (A. Säuv)	41	17.187	486
11. B. Brecht - Wull „Kolumusrassi ooper“ (P. Põldroos)	30	12.823	427
12. H. Kerner „Suimerel ajajääl“ (A. Säuv)	24	8.738	364
13. O. Luts ja A. Säuv „Tööriistid“	45	19.541	434
14. R. Blauman „Pätsesad Lillamatrit“ (P. Põldroos)	30	11.577	386
15. W. Shakespeare „Romeo ja Julia“ (A. Säuv)	11	3.571	325
16. E. Tammela „Raueluu uude“ (Põldroos)	14	4.148	296
17. A. Määlä ja A. Säuv „Täeva palge all“	7	1.852	264
18. E. Vacker „Alhi“ (P. Põldroos)	12	3.634	303
19. G. Zabolna „Proua Dulsua mo- naal (Teatri õppemüha ettek.)	2	715	357
20. H. Heijmans „Lootus õnnistunde“ (Teatri õpper. ettek.)	2	920	460
21. H. Landsepp „Demobiliseeritud perikonnad“ (Teatri õpper. ettek.)	1	233	233

Kokku 125.151

1938/39.a. hooaeg

1. E. Ucheu, "Ahi"	23	3.777	234
2. H. Vuolijoki, "Justiina" (A. Säu)	27	10.191	377
3. R. Blumman, "Rätsepael Lillamatriil"	18	7.773	422
4. O. Luts, "Tõstri pulm"	20	7.738	387
5. B. Brucht-Will, "Kolemaroni ooper"	14	5.832	412
6. L. Toiron ja Th. Emööl, "Tähtlapse tänavad"	7	2.537	362
7. A. Mäta, "Täeva palge all"	7	3.037	434
8. O. Luts, "Tagahoovis"	11	9.335	394
9. G. Zapolska, "Freili Maliezwiska" (P. Põldraos)	11	3.621	329
10. M. Jotuni, "Mähe nägiluu"	3	1.138	379
11. N. Gagol, "Naisevõtt" (A. Säu)	18	7.321	407
12. P. Fernandez - M. Ica, "Carumba!" (P. Põldraos)	32	12.248	382
13. O. Luts ja A. Säu, "Aripäev"	33	12.563	381
14. M. Ostrowski, "Mets" (P. Põldraos)	11	3.652	332
15. A. Kitzberg, "Kanna Jumal" (A. Säu)	11	3.794	345
16. T. Pannaala, "Parvepöidid"	23	8.906	387
17. S. Kieczyński, "Tähtlapse juured" (Säu)	16	5.975	375
18. Fr. Langer, "Nr. 72" (P. Põldraos)	9	3.464	375
19. J. Kunder, "Kroonu õun" (P. Põldraos)	14	4.379	313
20. E. Labiche, "Kvalia õguübar" (P. Põldraos)	9	2.026	229
21. H. Ohlson, "Ehast nõidumid" (E. Toona)	9	3.275	364
22. P. Wegner, "Tähtlapse Treene" (Tähti õppimise effer.)	1	484	484

Kokku 119.686

1939/1940. a. hooaeg

1. A. Geilik, Toomas Nipernaadi" (P. Põldmaa)	23	10.169	407
2. H. Ohlson, "Ehast uudeini" (E. Toona)	27	10.707	405
3. J. Kunder, "Kroonu aeg"	5	1.127	225
4. O. Luts, "Aripäev"	11	2.979	270
5. J. Liedrysmis, "Togari patu juured"	2	558	279
6. E. Labiche, "Kaalid algkõbar"	2	568	289
7. A. Tolstai, "Tundeod sõelas" (P. Põldmaa)	12	3611	300
8. P. Fernandez - M. Sica, "Carumba!"	5	1332	266
9. O. Luts ja A. Saur, "Sürgis"	31	10.902	352
10. T. Paanala, "Parvepoised"	18	6340	352
11. A. Farago, "Muinasjutt meestest mehest" (E. Toona)	10	2.047	304
12. E. O'Neill, "Anna Christie" (A. Saur)	22	7344	334
13. Dostojevski, "Lüütöö ja karistus" (Põldmaa)	14	4.989	356
14. Blaumai, "Katsesad Lillamatrit"	13	4742	360
15. W. Shakespeare, "Windronitõhusad naised" (A. Saur)	27	10.013	371
16. A. Mälk, "Vaen mehe sõbral"	24	9.464	391
17. N. Moberg, "Naine" (E. Toona)	11	3.216	292
18. J. Thsu, "Ehitaja Lohus" (P. Põldmaa)	8	2573	321
19. L. A. Martini, "Kauhihipu kaitse" (Saur)	20	5.416	270
20. B. Engler ja F. Heller, "Ministerruum on sõlmuud" (P. Põldmaa)	14	4.247	303
21. A. Tamusaare, "Põrgupõlja ühis Nanapagan" (A. Saur)	12	6.106	508
22. G. Kurbajev, "Lilledid tee"	1	407	407
		Kokku 109.860	

Kasutatud kirjanduse nimekiri

Kirjandus:

1. Kask, K., „Märansid meie teatri arengu-
test kodulainus Eestis“, „Siip
ja Vasar“, 10. vmi 1956.
2. Lauter, A., „Fantid ja soovumael“,
„Rahva Häääl“, 14. tu 1957.
3. Pauso, V., „Tähe, osuus, isikupära“, „Siip
ja Vasar“, 22. tu 1957.
4. Põlbroos, P., „Tähtsaimad etappid eesti
teatri arengule“, „Eesti
Nõukogude Teater“, Alma-
nakh II, 1956.
„Основные этапы развития
эстонского театра“, „Театры
советской Эстонии“, 1956.

Когнитивел:

5. „Töölisteatri kümme aastat 1926-
1936“, Tallinn 1936.

Ajarijad:

6. „Looming“ 1935.
7. „Rünnak“ 1926 - 1934.
8. „Teater“ 1935 - 1940.
9. „Föölisteater“ 1937 - 1940.
10. „Narannu“ 1936 - 1940.

Ajalikud:

11. „Pastimees“ 1925 - 1940.
12. „Päevaleht“ 1925 - 1940.
13. „Lahvaleht“ 1925 - 1940.
14. „Lahva Sõna“ 1925 - 1940.
15. „Mudisoleht“ 1925 - 1940.
16. „Muu Eesti“ 1925 - 1940.
17. „Naba Maa“ 1925 - 1940.

Sisukord

1. Sissejuhatus lk. 2
2. I pt. Tööliskaitse aumärgi ja tegevus aastail 1925-1934 lk. 12
3. II pt. Tallinna Tööliskaitse tegevus fasisitliku diktatuuri perioodil aastail 1934-1940 lk. 53
4. Lõppsõna lk. 87
5. Lisa nr. 1, repertuaarilised lk. 91-103
6. Kambratud nimekirja nimekiri lk. 104